T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
DRAMATİK SANATLAR (DİSİPLİNLERARASI) SANAT DALI

DEVLET TİYATROLARINDA 2000'Lİ YILLARDA SAHNELENEN ÇEHOV OYUNLARININ SAHNE TASARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN: EMRE SATI

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
DRAMATİK SANATLAR (DİSİPLİNLERARASI) SANAT DALI

DEVLET TİYATROLARINDA 2000'Lİ YILLARDA SAHNELENEN ÇEHOV OYUNLARININ SAHNE TASARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN: EMRE SATI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEHRA CANAN BAYER

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
DRAMATİK SANATLAR (DİSİPLİNLERARASI) SANAT DALI

DEVLET TİYATROLARINDA 2000'Lİ YILLARDA SAHNELENEN ÇEHOV OYUNLARININ SAHNE TASARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN: EMRE SATI

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 25.09.2019/24

Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Zehra Canan BAYER

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Sema GÖKTAŞ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Çiğdem Kılıç

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ:

Babama.. Erol SATI'nın anısına…

Bu çalışmada, Anton Pavloviç Çehov'un Devlet Tiyatroları tarafından 2000'li yıllarda sahnelenmiş uzun oyunlarından seçilen modeller, sahne tasarımı bağlamında ele alınıp incelenmektedir.

Çehov ve Çehov'un tiyatro görüşü hakkında pek çok araştırma, yazılmış kitap ve tez vardır; buna karşın Devlet Tiyatrolarının sahnelemiş olduğu Çehov oyunlarının sahne tasarımı konusunda incelemesi ve araştırılması yönünde kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Var olanlar ise 1980 – 1990 yılları arasında karşımıza çıkmaktadır.

Tezimin oluşumu aşamasında engin bilgilerini ve tecrübelerini benden esirgemeyen tez danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi Zehra Canan BAYER'e, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme, her zaman bana yardımcı olan sevgili hocalarım Prof. Dr. Sema GÖKTAŞ ve Doç. Süreyya TEMEL'e, cefamı çeken ve beni sürekli idare eden çalışma arkadaşlarım ve hocalarım Arş. Gör. Gül Sevgi KARACA, Öğr. Gör. Ebru AKLAR ve Öğr. Gör. Ceren AYGÜT'e, sevgisini her zaman hissettiğim, nereye gidersem peşimden gelen ve desteğini, engin bilgisini esirgemeyen bu zorlu hayatta beraber yola çıktığım sevgili ressam Tuğçe SARIDEDE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……I

İÇİNDEKİLER……..…….……...II

ÖZET……...…….……....IV

ABSTRACT……...……..……..…V

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV…….……...……..…….....6

1.1 ÇEHOV'UN HAYATI…….……..…….……6

1.2 ÇEHOV'UN DÜNYA GÖRÜŞÜ VE SANAT ANLAYIŞI…..……8

1.3 ÇEHOV'UN UZUN OYUNLARI ve ESERLERİ…….…..11

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE DEVLET TİYATROLARI……..……17

2.1 DEVLET TİYATROLARININ TARİHÇESİ…….…….....17

2.2 DEVLET TİYATROLARI ve ÇEHOV……...20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV'UN TÜRKİYE'DEKİ DEVLET TİYATROLARINDA 2000 SONRASINDA UZUN OYUNLARININ SAHNE TASARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ……..…..…….....30

3.1 TÜRKİYE'DE DEVLET TİYATROLARI ve ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV'UN SERGİLENEN OYUNLARI…….....30

3.1.1 MARTI……...……..…..…....30

3.1.1.1 2007 – 2008 SEZONU, SİVAS DEVLET TİYATROSU…...…….……..34

3.1.1.2 2013 – 2014 SEZONU, BURSA DEVLET TİYATROSU……..…….....41

3.1.2 ÜÇ KIZ KARDEŞ..……..…….……48

3.1.2.1 2013 – 2014 SEZONU, İSTANBUL DEVLET TİYATROSU…….…..……...51

3.1.2.2 2016 – 2017 SEZONU, DİYARBAKIR DEVLET TİYATROSU……...…….……..57

3.1.3 VANYA DAYI…….…….…..……..……...……64

3.1.3.1 2013 – 2014 SEZONU, ANKARA DEVLET TİYATROSU…….……..…..67

3.1.4 VİŞNE BAHÇESİ……..……...75

3.1.4.1 2013 – 2014 SEZONU, İZMİR DEVLET TİYATROSU…….……..…..77

SONUÇ……..…….....84

KAYNAKÇA……..…….....87

ÖZET:

Sahne tasarımı, ülkemizde ve dünyada büyük öneme sahiptir. Bir tiyatro oyununun sahnelenme süreci oyunun yönetmen ile başlayan zorlu bir sınavıdır. Bir tiyatro dekorunda önemli olan oyuna hizmet ederek oyunun atmosferini oluşturmaktır. Seyircilerin beğenisine sunulan oyunun dekoru, genelde oyunculardan önce seyirci ile buluşur. Böylece seyirciler, tiyatro salonuna ilk girdikleri andan itibaren, dekor ile ışığın birleşmesiyle oluşan ve oyundan izler taşıyan bu atmosferden oyunun nasıl geçeceğinin gizli bilgisini alırlar.

Anton Pavloviç Çehov, zamanının en iyi öykü ve tiyatro oyun yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir. Yaşamının son yıllarında değeri daha iyi anlaşılan Çehov oyunlarının sahne tasarımı, çalışmanın ana gövdesini oluşturmaktadır. Dünyaca ünlü bu yazara bir dekoratör (sahne tasarımcısı) olarak bakıldığında çok değişik ve farklı atmosferler ortaya çıkmaktadır.

Sahne teknolojisinin ilerlemesiyle beraber, dekoratörler (sahne tasarımcıları) tarafından tasarlanan tiyatro dekorları, çok farklı uzamlar ve atmosferler yaratmıştır; yaratmaya da devam edecektir. Teknolojinin getirdiği olanaklarla sahne tasarımı anlayışı da değişmeye başlamıştır. Çalışmamızda 2000'li yıllarda Devlet Tiyatrolarında, dört ayrı bölgede, dört farklı yönetmenin sahnelediği dört Çehov oyunu (Martı, Üç Kızkardeş, Vanya Dayı, Vişne Bahçesi) sahne tasarımı (dekor) açısından ele alınmış; oyunların sahne tasarımında kullanılan yenilikçi ve klasik ögeler incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çehov, Devlet Tiyatroları, Dekor, Sahne Tasarımı, Teknoloji

ABSTRACT:

Stage design has great importance in our country and in the world. The staging process of a play is a tough test which starts with the director of the play. The important thing is that stage design creates the play's atmosphere by serving to the play in a décor of theater. The décor which is seen by the audience generally meets with the audience before the players. When the audience enter the hall, they perceive the atmosphere where is created by merging the décor and the light and contains some clues of the play.

Anton Pavlovich Chekhov is considered to be one of the greatest story writers and playwrights of his time. Chekhov whose plays were appreciated in his declining years and the stage design form this thesis's main body. When the issue is considered by a designer and with a famous writer there appears many different atmospheres. We have decided to examine carefully the stage design and Chekhov's long plays which were performed by State Theaters after 2000 in this thesis.

Along with the development of technology, the décor of the theater is prepared by the designers create many different atmosphere and extent and it will continue to do that. How do the plays which are performed by State Theaters in the context of Chekhov and the stage design appear and what kind of applications are waiting for us?

Keywords: Chekhov, State Theaters, Stage Design, Décor, Technology,

GİRİŞ:

Türkiye'de ve dünyada birçok kez oyunları sahnelenmiş ve başka birçok metne yol göstermiş olan Anton Pavloviç Çehov, oyun yazarlığına üniversite yıllarında başlamış, fakat başarısız olmuştur. Zorluklarla geçen gençlik yıllarından sonra 1898 yılında Konstantin Stanislavski ve Vladimir Nemerovich-Danchenko tarafından yeni kurulan Moskova Sanat Tiyatrosuna sipariş üzerine Martı oyunu ve daha sonra yazmış olduğu oyunlarla tiyatro oyun yazarlığı kategorisinde kendini göstermiş ve benimsetmiştir. (Brockett ve Ball, 2015: s.157)

Çehov'un tiyatro oyunları incelendiğinde, içerikte genellikle zamanında zengin olan fakat 1905 devrim öncesi aristokrasinin yok olmasıyla fakirleşen burjuva sınıfı görmekteyiz. Bu burjuva sınıfı, şehirdeki şaşalı günlerini, danslarla, balolarla geçen gece hayatlarını geride bırakıp taşra hayatına geçmişlerdir. Taşra hayatını kendileri seçmelerine rağmen bu durumdan memnun olmazlar ve eski günlerini özlemle anmaya başlarlar. Çehov'un oyunlarında, genelde ellerinde kalan son arsa veya evlerini satmaya niyetlidirler. Bu durum, eski şaşalı günlerini tekrar yaşama istekleri ile alakalıdır.

Çehov'un oyunlarındaki çatışmalar ise şehir – taşra ikilisi arasında kalan karakterlerin, tekrar zengin olma hayalleri ile birlikte bu durumun farkında olup fakat hiçbir şey yapmamalarından ortaya çıkar. Oyunlardaki diyaloglar iç aksiyonu yüksek fakat yalın bir şekilde geçmektedir. Düz bir şekilde okunduğunda ya da izlendiğinde sıkıcı bir hal alır. Fakat karakterlerin yaşamları ile iç eylemlerine bakacak olursak her bir karakterin iç dünyalarında fırtınalar koptuğunu görmekteyiz. Çehov'un karakterlerinin bu durumu *"kül altındaki kor"* olarak adlandırılmaktadır. Yani Çehov'un oyunlarına bakıldığında düz, sade diyaloglarla geçen eylemsizlik ile beraber karakterlerin iç eylemleri tam tersi olarak istek ve arzularla doludur. Bu ikili çatışma, Çehov'u tiyatro dünyasında bir üst seviyeye çıkarmıştır ve adından söz ettirmiştir.

Çehov'un yazmış olduğu tiyatro oyunları ve tiyatro ile ilgili düşüncelerini, birçok eleştirmen ve tiyatro kuram yazarları, tiyatro kuramı olarak benimsemiş ve yıllar içinde gelecek nesillere aktarmıştır.

Devlet Tiyatrolarında, - *Tatbikat Sahnesi* olarak anıldığı yıllardan beri - Çehov'un yazarlığını yaptığı uzun oyunları, öykülerinden uyarlamaları, kısa oyunları bir araya getirilerek elde edilen uzun oyunları sergilenmektedir. Devlet Tiyatrolarının internet sitesindeki arşiv bölümünden edinilen bilgiye göre; Çehov'un oyunları tatbikat sahnesinden bu yana 43 defa Devlet Tiyatroları bünyesinde sergilenmiştir. İlk sergilenen oyun, 1946 – 1947 tiyatro sezonunda, yönetmenliğini Mahir Canova'nın üstlendiği Çehov'un kısa oyunu olan *"Teklif"* oyunudur. (www.devtiyatro.gov.tr: 24/05/2019)

Devlet Tiyatrolarının ilk kurulduğu yıllardan bu yana Çehov dünyada ve Türkiye'de çok sevilen bir yazar olmasına rağmen oyunlarının/uyarlamalarının 43 defa sahnelenmesi az görülebilir.

31 Mayıs 2013'te vekaleten Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne atanan Mustafa Kurt, görev yaptığı süre içerisinde *"Shakespeare Oyunları Haftası", "Tek Kişilik Oyunlar Haftası", "Yerli Kadın Yazarlar Haftası"* ve *"Dünya Klasikler Haftası"* gibi etkinliklere imza atmıştır.

18 – 23 Şubat 2014 tarihinde gerçekleşen *"Anton Çehov Oyunları Haftası"* etkinliğinde Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne bağlı 6 bölgeden 8 oyun sergilenmiştir. Bu etkinlik haftasında;

- İstanbul Devlet Tiyatrosu; *"Üç Kız Kardeş"* Yön: Mehmet Birkiye ve *"Çehov Makinesi"* Yön: V. Müge Sanlı
- Ankara Devlet Tiyatrosu; *"Vanya Dayı"* Yön: Salih Erhan Gökgücü ve *"Kuğu'nun Şarkısı Bir Evlenme Teklifi"* Yön: Aclan Büyüktürkoğlu
- İzmir Devlet Tiyatrosu; *"Vişne Bahçesi"* Yön: Vladlen Aleksandrov
- Bursa Devlet Tiyatrosu; *"Martı"* Yön: Levent Suner

- Adana Devlet Tiyatrosu; *"Sevgili Doktor"* Yön: Zeynep Su Kasapoğlu
- Van Devlet Tiyatrosu; *"Ayı/Teklif"* Yön: Metin Oyman

adlı oyunları sergilenmiştir. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu *"Anton Çehov Oyunları Haftası"* seyircilerin büyük katılımı ile yaklaşık 16 bin kişi izlemiştir. (www.devtiyatro.gov.tr/: 24/05/2019)

Tezimin birinci bölümünde, Anton Pavloviç Çehov'un zorluklarla geçmiş kısa öyküsü, dünya görüşü, sanat anlayışı ve uzun tiyatro oyunları farklı kaynaklar kullanılarak incelenmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde 29 Ekim 1923 yılında kurulan Cumhuriyet dönemi "Devlet Tiyatro ve Operası" Muhsin Ertuğrul genel müdürlüğüne getirilerek tatbikat sahnesinin devamı şeklinde 16 Haziran 1949 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. 13 Haziran 1966 yılında Devlet Opera ve Balesi, Devlet Tiyatroları olarak ayrılmıştır. Günümüzde Devlet Tiyatroları, Türkiye içerisinde 60'a yakın sahne açmış; yurt içi ve yurt dışında birçok başarılı esere imza atarak ödüllere layık görülmüştür.

Tezimin ikinci bölümünde, Cumhuriyetin ilk yıllarında zorluklara rağmen kurulmuş Devlet Tiyatrolarının tarihi incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise ilk iki bölümde bahsedilen Çehov ve Devlet Tiyatrolarının birleşimi olarak 2000 yılı sonrasında Türk sanatçılar tarafından sahneye farklı biçimlerde konan Çehov'un uzun oyunları sahne tasarımı bakımından incelenmiştir.

Devlet Tiyatroları tarafından birçok kez Çehov'un kısa ve uzun oyunları sahnelenmiştir. Bazı kısa oyunları birleştirilerek uzun oyun şeklinde sahnelenmiş; Neil Simon tarafından Çehov'un kısa oyunları ve öykülerinden yola çıkarak uyarlamış olduğu "Sevgili Doktor" adlı oyunun yazarı Çehov gözükmesine rağmen bu iki tarzda sahnelenen oyunlara tezde yer verilmemiştir, çünkü "Sevgili Doktor" oyununun Çehov'un kısa oyunları ve öykülerinden esinlenerek yazan Neil Simon'dur. Kısa oyunları

ise farklı biçimlerde birleştirilerek sahneye uzun oyun olarak koyulmuştur. Böylece bu iki yazım ve sahneleme biçiminden sıyrılarak sadece geriye Çehov'un sahnelenen uzun tiyatro oyunları kalmaktadır.

Çehov ve Devlet Tiyatrolarının bir araya geldiği bu çalışma, teknolojinin gelişmesi ile birlikte 2000 yılları sonrası sahnelenen Çehov'un uzun oyunlarının sahne tasarımlarıdır. Sahnelenen oyunlar nasıl ele alınmış ve dekor tasarımı yıllara göre nasıl ele alınmıştır? Tezin, üçüncü bölümünde bu önemli noktalara değinilmiştir.

Tezimin başlığını oluşturma aşamasında, ilk önce yararlanılacak kaynaklar araştırılmıştır. Elde edilen verilere göre öncelikle Devlet Tiyatroları ile alakalı bir tez olması kararı verilmiştir. 2013 -2014 sezonu Ankara Devlet Tiyatrosu Akün sahnesinde tarafımdan gerçekleştirilen, Erhan Gökgücü'nün yönettiği *"Vanya Dayı"* adlı oyunun dekor tasarımı ve Çehov ikilisi, tezin ana başlığını oluşturmakta büyük rol oynamıştır.

Tezin araştırma yöntemi olarak bölümlerine göre önce, Çehov ile ilgili edebiyat dünyasında yayımlanmış kitaplar araştırılmıştır. İnternet ve kütüphaneler üzerinden yayımlanmış makaleler, gazete haberleri, köşe yazıları, tezler ve dergilerde akademik yazıları taranıp incelenmiştir. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün kütüphanesinde bulunan arşiv incelenmiştir. Çehov'un 2000 sonrasında sahnelenmiş oyunlarının videoları, belgeselleri izlenip notlar alınarak teze aktarılmıştır. Aynı zamanda, Devlet Tiyatrolarının sahnelemiş olduğu Çehov oyunlarının dekor ve kostüm tasarımcılarına ulaşıp eserleri hakkında bilgi edinilmiştir.

Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü'nde bulunan kütüphanedeki arşiv bölümü, sahnelenmiş oyunların broşürleri, video kayıtları ve oyunların belgeselleri hakkında bilgilere kolay bir şekilde ulaşılmıştır. Araştırma sürecinde ki güçlükler ise sahnelenmiş oyunların dekor ve kostüm tasarımcılarına ulaşmak ve ortaya çıkarmış oldukları eserler hakkında bilgi edinmek olmuştur. Okuyup – araştırıp edinilen bilgileri normlara göre düzenleyip tamamlamak ise son aşamadır.

Bu çalışma, Devlet Tiyatroları tarafından 2000'li yıllarda sahnelenen Çehov oyunlarını sahne tasarımları açısından inceleyerek bilgileri tazelemeye ve yeni bilgiler edinmeye yardımcı olacaktır. Bu tezin ileride Çehov ile ilgili çalışacak bireylere; Çehov'un yazmış olduğu oyunlardan birini yönetmek isteyen rejisörlere ve sahne tasarımını yapacak olan dekor – kostüm tasarımcılarına; tiyatro sanatına yeni başlayan sanatçı adaylarına güzel bir kaynak olacaktır.

"Her şey basit olmalıdır… Tümüyle basit… Teatral olmamaktır esas olan…"

Anton Pavloviç ÇEHOV

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV

1.1 ÇEHOV'UN HAYATI

Anton Pavloviç ÇEHOV; 16 Ocak 1860'ta Rusya'nın Rostov'da yer alan Azak denizinin kenarında bulunan Taganron şehrinde doğmuştur. Ataol Behramoğlu, bu süreç sonrasını şu şekilde anlatmıştır:

> *"Babası bakkaldı. Çocukluk ve ilk gençlik yılları taşra Rusya'sının tekdüze, sıkıcı ortamında geçti. Sert mizaçlı fakat sanata düşkün bir adam olan babasının isteğiyle, iki ağabeysiyle birlikte Pazar günleri kilise çocuk korosunda ilahiler söylemesi, sanatla ilk tanışıklığı sayılabilir. Ortaöğrenim döneminde okul gazetesinde yazıları yayımlanıyordu."* (Behramoğlu; 2002: s. vii)

Çehov çocukken babasının dükkanında çalışmıştır. Babası iflas edince ailesi evlerini satıp Moskova'ya yerleşmiştir. Çehov, lise öğrenimini tamamlamak için 1879'a kadar Taganron'da kalmıştır. *(*Cevher, 2011: s. 2) 1879'da Çehov ailesinin yanına Moskova'ya giderek, Moskova Tıp Fakültesinde öğrenim görmüş ve 1884'te okulu bitirmiştir. Kardeşinin desteği ile para kazanmak için mizah dergilerinde yazı yazmaya başlamıştır. Grolier I.A. ansiklopedisinde bu süreci şu şekilde açıklamıştır:

> *"Zvenigorod hastanesinde çalışırken peş peşe öyküler (Bukalemun [Haneleon, 1884]; Prişibiyev Çavuş [Unter Prichibeley, 1885];*

Vanka, 1886), sonra da komediler (Tütünün Zararları [O Vrede Tabaka, 1888], Evlilik [Jenitba, 1889]; Jübile [Yubilei,1891]) yazdı. 1889'da Bozkır (Step) adlı uzun öyküsüyle büyük ün kazandı." (Grolier I.A. 1993: cilt: 4, s. 214)

Moskova ve Petersburg mizah dergilerinde fıkra, öykü, nükte ve dramatik taslaklar yayımlamıştır. 1883 – 1886 yılları arasında *Oskolki* (Alıntılar) dergisinde 300'den fazla yazısı çıkmıştır. 1886'dan sonra yazıları yayımcı Suvorin tarafından *Novoye Vremya* (Yeni Çağ) dergisinde yayınlanmıştır. Çehov tiyatro oyunu yazmaya yönelmiştir fakat başarısızlıkla sonuçlanmıştır ve hikaye yazmaya devam etmiştir.

Çehov, Tolstoycu dünya görüşünü benimseyip Çar tarafından mahkum edilen kişilerin yaşam koşullarını yerinde incelemek için Uzakdoğu da bulunan Sahalin'e gitmiştir. Daha sonra 1891'de Suvorin ile birlikte batı Avrupa'ya gitmiş, bir yıllık gezinin ardından ailesi ile birlikte Moskova yakınlarındaki Melikhovo köyüne taşınmıştır. Çehov'un amacı sessiz sakin bir ortamda çalışmaktı. Fakat kolera salgını başlayınca tekrar doktorluğa dönerek köylülere yardım etmiştir. (Kara, ty: s. 9) Melikhovo'da geçirdiği yıllarını yazı yazmaya vermiştir. 1896'da St. Petersburg Aleksandrinskiy Tiyatrosunda temsil edilen oyunu *"Martı"* konuşma, ruhsal havanın eylem ve olaylara dayalı olduğu için beğenilmemiş ve evine geri dönünce tekrar hikaye yazmaya devam etmiştir. Bu süre içerisinde bulunduğu bölgedeki köylülere yardım için düzenlenen eylemlere katılmıştır. 1897 yılında sağlık nedeniyle Nice'ye gitmiştir ve o yıl Fransa'da *"Dreyfus"* davasında Zola'yı desteklemiştir ve liberal halkçılık, Tolstoyculuk, *"dekadans"*la hesaplaşma amacında maddeci ve demokratik temele dayalı bir dünya görüşüne inanmaya başlamıştır.

Çehov, 1899 yılında akciğer veremi teşhisi nedeniyle Yalta'ya taşınmıştır. Yalta'da yaptırdığı ev kısa süre içinde Bunin, Şalyapin, Tolstoy, Maksim Gorki gibi ünlü yazar ve sanatçıların uğrak yeri olmuştur. (Kara, ty: s. 10) Bu sırada dostları Nemiroviç – Dançenko ve K.

Stanislavski Moskova Sanat Tiyatrosunu kurmuşlardır. Çehov ise yazmış olduğu oyunlarını Moskova Sanat Tiyatrosuna vermiş ve 1895 – 1904 yıllarındaki başarılı çalışmalarıyla Rus tiyatrosunun yenilikçi düşünceyle kalkınmasına sebep olmuştur. Çehov'un *"Martı"* oyunu büyük başarı elde etmiştir. Çehov, 6 Mayıs 1901'de Olga Knipper'le evlenmiştir. Fakat karısının oyunculuktan ayrılmasını istemediği için tiyatro mevsiminde Moskova'dan ayrılmamasını, yalnız yaz aylarında Yalta'ya gelmesini istemiştir. (Kara,ty:s. 10) 1902 yılında Çar II. Nikola, Gorki'nin Rus Bilimler Akademisi'ne üye olmasını onaylamamışlardır ve bunun üzerine onursal üyeliğe seçilmiş olduğu Akademiden ayrılmıştır. Çehov, 1903 – 1904 yaşamının son yıllarında sağlık nedenleriyle Güney Almanya'daki bir sağlık kuruluşunda zamanını geçirmek zorunda kalmıştır. 15 Temmuz 1904'te Badenweiler'de ölmüştür. (Çalışlar, 1995: s. 139-141)

1.2 ÇEHOV'UN DÜNYA GÖRÜŞÜ VE SANAT ANLAYIŞI

Çehov, hükümet baskısı altında siyasal ve toplumsal hareketlere engel olduğu dönemde yazarlığı sürdürmeye çalışmış ve 19. Yüzyılda dünya edebiyatının en büyük isimlerinden biri olmuştur. (Çalışlar, 1995: s. 141)

Çehov, Tolstoy ile yakın dostluk kurmuş ve Tolstoycu dünya görüşünü (Şiddete Başvurmadan, Pasif Direniş Felsefesini)[1] benimsemiştir (Canlı, 2010: s. 5). 1890 yılında Sibirya'da Çar tarafından mahkum edilen kürek mahkumlarının bulunduğu Sahalin adasına yaptığı gezi sonrasında Çehov, mahkumların durumlarıyla alakalı reformların yapılmasına katkıda bulunduğu, Sahalin adlı kitabı yazmış ve bu kitap reformların gerçekleşmesinde büyük rol oynamıştır. Sema Canlı, Çehov'un dünya görüşü ile ilgili tezinde şunlara yer vermiştir:

[1] **Pasif Direniş Felsefesi:** Kölelik ile beraber insan haklarını hiçe sayan iktidara karşı durmak ve boyun eğmemek manasına gelmektedir. Pasif direniş, şiddete dayanmayan mücadele şeklidir. Buna 'sivil itaatsizlik' de denilmektedir.

"Çehov'un sistemli, düzenli bir sosyo-politik görüşü yoktu. Her türlü haksızlığa, bayağılığa, dalkavukluğa, ikiyüzlülüğe düşmandı. "Memurun Ölümü", "Madalya", "Bukalemun" gibi eserlerinde bu sosyal kusurları ele alır." (Canlı, 2010: s. 5)

Tolstoy'un Hıristiyan sevgisinden kaynaklanan *"kötülüğe karşı direnmeme"* felsefesinden etkilenen Çehov, ülkesinde yaşayan insanların kötü yaşam koşullarını daha yakından inceleyip bu görüşten uzaklaşarak konu ile alakalı sorumluluk duygusu olan herkesin bir şeyler yapması gerektiğine inanmıştır. Bu inancın getirdiği heyecan ile 1891 yılında Suvorin'le beraber çıktığı Avrupa gezisini bir yıl sonra yarıda bırakarak Rusya'ya dönmüştür. Çehov, *Duel* (Düello) ve *Palata No.6* (6 Numaralı Koğuş) adlı öykülerini yazarak bu dönemin en güçlü yapıtlarını ortaya çıkarmıştır.

Yaşadığı dönemde eleştirmenler, Çehov'un sanat gücünü kabul etmiş olmalarına rağmen Çehov'u karamsar olmakla suçlamışlardır. Fakat Çehov hayatı boyunca karamsarlığı kabul etmemiştir. Stanislavski, Çehov için *"gördüğüm en büyük iyimserdir"* demiştir. (forum.meleklermekani.com: 24/05/2019) *"Vanya Dayı"* isimli oyunundaki kendisine en yakın karakterlerden olan Astrov'da şöyle demektedir: *"Genel olarak hayatı severim; ama bizim hayatımıza, taşra hayatına, Rus hayatına, esnaf hayatına tahammül edemem, ruhumun bütün gücüyle hor görürüm."* (Aktaran: Canlı, 2010: s. 5)

1897 yılında sağlık problemleri sebebiyle Nice'ye kışı geçirmek için gitmiştir ve aynı yıl Fransa'da büyük ses getiren *"Dreyfus"*[2] olayını yakından görme fırsatını yakalamıştır. Zola'ya ve özgür düşünceli Fransız aydınlarına büyük hayranlık duymuştur. Çehov bu duygularını aktardığı arkadaşı Suvorin, tutucu görüşlere sahip olduğundan çatışmak zorunda kalmıştır.

[2] **Dreyfus Olayı:** Alfred Dreyfus, Fransız devleti için çalışan Yahudi kökenli bir yüzbaşıdır. Fransız ordusuna ait gizli notların olduğu ve bunları Alman hükümeti'ne ilettiği, onlar için casusluk yaptığı iddiasıyla ömür boyu hapse mahkum edilmiştir. Yüzbaşı Dreyfus'u suçlayan Fransız Genel Kurmay Başkanlığının yapmış olduğu haksızlığı ortaya çıkması ile halkın gözünde itibarlarını kaybetmişlerdir.

Çehov, akciğer veremi teşhisi ile Yalta'ya taşınmış olması ve Moskova'daki sanat ve kültür yaşamından uzakta kalması kendisini bir çeşit sürgünde gibi görmesine sebep olmuştur ve 1902 yılında Gorki'nin Rus Akademisi'ne girmesi Çar tarafından onaylanmayınca, Çehov bu kararı protesto etmek amacıyla iki yıl önce seçildiği Akademi'den ayrılmıştır. Maksim Gorki, Çehov ile ilgili şunları söylemiştir:

> *"Sanırım Anton Çehov'la karşılaşan herkes, içinde ister istemez daha yalın, daha doğru, daha kendisi olma isteği duyardı... Çehov hayatı boyunca hep kendi ruhsal bütünlüğü içinde yaşadı; her zaman kendisi olmayı, iç özgürlüğünü korumayı başardı. Başkalarının özellikle de daha kaba insanların Anton Çehov'dan beklediklerine hiç aldırmadı... Bu güzel yalınlığın içinde, kendisi de yalın, gerçek ve içten olan her şeyi sevdi ve kendine özgü bir güçle başkalarına da yalın olmayı öğretti."* (forum.meleklermekani.com: 24/05/2019)

Çehov, her zaman nesnel olduğunu savunmuştur ve yazdığı yüz elliyi aşkın öykünün hemen hemen hepsinde onun kendine özgü sıcaklığının izlerine rastlanmaktadır. Genellikle insanın sınırsız yalnızlığını işleyen öykülerinde, gösterişsiz bir anlatım sıradan insanların anlamsız gibi görünen yaşamlarını en anlamlı yanlarıyla göstermektedir. Çehov, güldürü duygusunu kaba bir alaycılık amacıyla değil, kaba ve çirkin olanı açığa çıkarmak, bunların yol açtığı ezilmişliği ve mutsuzluğu dengelemek için kullanmıştır. Çehov'dan önce Rusya'da pek önemsenmeyen kısa ve uzun öykü türü, onun bu alanda verdiği örneklerden sonra edebiyatın önemli türlerinden biri sayılmaya başlamıştır. (Kara, ty: s. 9 – 11)

1.3 ÇEHOV'UN UZUN OYUNLARI ve ESERLERİ

Çehov'un yaşamı sırasında sanatını etkileyen etmenler arasında güçlüklerle dolu çocukluk yılları, taşra yaşamının güçlükleri ve devrim öncesi Rusya'nın çökme eşiğinde olması sayılabilir. Bu olumsuz koşullara rağmen kendi iç dünyasın da yeşeren, insan sevgisi ve anlayışı, iyimserliği ve güldürü duygusuyla Çehov, bu nitelikleri yazdığı öykülerde ve oyunlarda başarıyla göstermiştir. Tolstoy, Çehov'un sanatı hakkında şunları söylemiştir:

> *"Çehov bir sanatçı olarak, önceki Rus yazarlarıyla, Turgenyev, Dostoyevski veya benimle, mukayese bile edilemez. Çehov'un kendi biçimi var empresyonistler gibi. Bakarsanız adam hiçbir seçim yapmadan, eline hangi boya geçerse onu gelişi güzel sürüyor. Bu boyalar arasında hiçbir münasebet yokmuş gibi görünür. Ama bir de geri çekilip baktınız mı şaşırırsınız. Karşınızda parlak büyüleyici bir tablo vardır. Tolstoy"*(forum.meleklermekani.com: 24/05/2019)

Çehov'un öykülerinde görülen özellikler onun oyunlarında da görülen özelliklerdir; fakat Çehov'un bu alanda gerçek bir olgunluğuna kavuşması öykü türündeki olgunluğundan daha uzun zaman almıştır.

Çehov'un oyunları *şiirsel gerçekçilik* ve *psikolojik gerçekçilik* olarak ikiye ayrılırlar. İki kısıma ayrılan bu oyunlarında, 1905 Devrimi öncesi Çarlık Rusya'sında *"şehir ve taşra"* ikilisini ve aristokrasinin çökmesiyle beraber ortaya çıkan yeni koşullarda yer vermesi, toplumsal yaşamın çelişkili birliğini yansıtır. Devrim öncesi insanları yeni bir toplum düzeni gelmesi umudunu iç dünyalarında, toplumsal dış dünya dramını ortaya koyar. Gündelik yaşamın içinde bu duygusal beklentiyi verir. Sevda Şener bu konu ile ilgili şunları söylemiştir:

"Anton Çehov, Plahanov, İvanov, Martı, Vanya Dayı, Vişne Bahçesi adlı oyunlarında hep aynı sınıfın insanlarını ele almıştır. Bu insanlar on dokuzuncu yüzyılın sonlarında yoksullaşmaya başlayan toprak soylularıdır. Köleliğin kaldırılmasıyla toprak işçilerini kaybettikten sonra çiftliklerini yönetememişler, alışageldikleri varlıklı yaşantıyı sürdüremeyecek duruma düşmüşlerdir. Çiftlik evlerine kapanmak zorunda kalan bu insanlar kışın büyük kentte geçirilen, incelikli eğlencelerle süslenmiş günlerini, Avrupa gezilerini, kent yaşamının kendine özgü zarif toplantılarını özlerler." (Şener, 2003: s. 73)

Bu nedenle, Çehov'un oyunlarında en önemli iki öğeden birincisi; tıpkı yaşamın kendisi gibi onun çelişkili birer yanılsaması olan karakterler ile iç eylemleridir. Bu karakterler, genel hayata karşı duruşları içinde, iç dünyalarında var olan boşlukta, değer anlayışını unutmuşlardır. Fakat oyun karakterleri bunun farkında olan, gündelik yaşamın sıkıcı ve aynı zamanda katı gerçekleri karşısında ezilen ya da buna bireysel ve nihilist bir yaklaşımla başkaldıran kişiler ile toplumsal değişim dinamiğinin ortaya çıkardığı, yeni ekonomik güçlere sahip kişilerin yanı sıra, halktan yana toplumsal bir yaşam değişikliğini tattıran aydın kişilerdir. *"Yazar, ustalıklı bir teknikle olaylar arasına sıkıştırdığı kısa susmaları ve beklemeleri vurgulayarak yaşamın tümünün uzun bir bekleyiş olduğunu imgelemiştir."* (Şener, 2003: s. 63) Bu kişilerin bir kısmı, yaşamın tutkulu, hoşgörülü, çalışkan, bozulmamış, geleceğe açık yanını yansıtırken; diğer kısmı yaşamın boş, sıkıcı, düş kırıklığına uğramış, gerçeği örten, anlamsız kılan, sadece ömür dolduran, yiten yanılsamalarla avunan, geçmişte kalan yanlarını yansıtır. Bu karakterler arasında oluşan dramatik çatışma sonunda bütün bir toplumsal çelişki içinde kalan genel atmosferi yansıtır. Bu genel atmosfer, kişiler arasındaki karşılıklı mecazi anlaşma diliyle kurulan iç eylemden doğar. Bu konu ile ilgili Oscar Brockett ve Robert Ball şunları söylemişlerdir:

"..oyunların hepsi Rusya kırsalında geçer ve taşra hayatının tekdüzeliklerini ve hayal kırıklıklarını resmeder. Oyunlardaki tüm oyun kişileri daha iyi bir hayat arzular ancak bu amaca nasıl ulaşacaklarını bilmez ya da bu konuda inisiyatife sahip değildir. Çoğunlukla kendi duygularını anlamaz ve tepkilerini açık etmek kadar gizlemeyi de amaçlar. Bu oyunlarda altmetin genelde metnin kendisi kadar önemlidir." (Brockett ve Ball, 2015: s. 157)

Çehov'un duygusallık ile fars, melodram ile alaylama arasında ince bir dengeye dayanan oyunlarındaki bu iç eylem, iç diyalogla, iç deneyimle karşımıza çıkar. Karşılıklı konuşan iki oyun kişisi, birbirleriyle iletişim kurarak düşüncelerini izleyiciye anlatırlar. Tematik bir biçimde söyledikleri sözler ile yoğun duyguları arasında kurulan zıtlıkla kendilerini var ederler.

Çehov'un şiirsel, buruk ve gülmeli üslubunu belirleyen bu iç eylem; kişilerin dolaylı anlatımlarıyla kendilerini ortaya koymaları, üstü kapalı çatışmaları karakterler ile izleyici arasında bir uzaklık yaratarak, izleyicinin karşısındaki "yaşam tuhaflığı" nı eleştirel bir gözle sergilerler. Bu simgeci ve izlenimci psikolojik anlatım, yapısal birer öğe olarak zaman ve mekan ile de yakından iç eylem ise, zaman ve eşya ile doğrudan bağlantısı vardır. Örneğin; geçen mevsimler, çocukların büyümesi, geliş ve gidişler, zamanı iç yaşantıya ve iç gelişime bağlarken, oyunun dış mekandan gitgide kapalı ve dar alana sıkıştırılması, mekanı iç yaşantıya ve iç gelişime bağlar.

Çehov'un oyunlarında yapısal öğelerin bütüncül birliği ve iç eylem, kendiliğinden kurulan atmosfer, yaşamın kendisini bir yanılsama olarak sahnede var eder. İnsanlık komedyasını ve yaşamın doğal gülmecesini oluşturur.

Çehov'un yazdığı ilk oyunlarından günümüze yalnızca *"Platanov (1878)"* kalmıştır. Mali Tiyatrosu'nun geri çevirdiği bu oyun, Çehov'un

daha sonraki oyunlarının bütün öğelerini içinde barındırır. Oyunun, uzun ve hantal yapısı yanı sıra, diyaloglar halinde yazılmış bir roman özelliğini taşır. Zamanının düş kırıklığına uğramış aydın tipini işleyen *"İvanov (1887)"*, ciddilikle gelişen bir oyun doğrultusunda dış eylemi öne çıkarır. Melodram ve romantik öğelerin daha çok bulunduğu *"Leşi (1889, Orman Cini)"* ise, geleneksel dramatik tarzdan farklı olarak daha karmaşık bir oyun olması, *"Vanya Dayı (1899)"* oyununa öncülük eder.

Çehov, oyun yazarlığı ününü, 1898'de Moskova Sanat Tiyatrosu'nda oynanan *"Çayka (1896, Martı)"* adlı, yeni ve çığır açan bu oyunuyla kazanmıştır. Bir sanatçının temel görevini ve yaşarken kendini doğrulamasını konu alan bu oyun; "psikolojik-lirik" oyun tarzının ilk örneği olarak karşımıza çıkar. Çehov öteki büyük oyunlarında da açıkça görüldüğü gibi; gündelik yaşamda, görünüşte önemsiz olanın daha derin katlarına inerek, yüksek düzeyde dramatik bir nitelik kazandırmıştır. Bu konuya ek olarak Oscar Brockett ve Robert Ball şunları söylemişlerdir:

> *"Bağımsız tiyatro hareketinden doğan diğer bir kurum olan Moskova Sanat Tiyatrosu da çok büyük öneme sahiptir. 1898'de Konstantin Stanislavski (1863-1938) ve Vladimir Nemerovich-Danchenko (1859-1943) tarafından kurulan tiyatro, ilk büyük başarısını, öncelikle Martı (1896), Vanya Dayı (1897), Üç Kızkardeş (1901) ve Vişne Bahçesi (1904) oyunlarıyla tanınan, Anton Çehov'un (1860-1904) oyunlarıyla kazanmıştır."* (Brockett ve Ball, 2015: s. 157)

Çehov, *"Martıyı" "komedya"* olarak tanımlarken; *"Vanya Dayı'yı" "taşra yaşamından sahneler"* şeklinde ifade etmiştir. Bunun yanında, bireylerin beklentileri ve hayalleri ile yaşamın tatsızlığı arasındaki tezatlığı işleyen *"Üç Kız Kardeşi" "dram"*, *"Vişne Bahçesini"* yine *"komedya"* olarak nitelendirmiştir. Çehov, 19. ve 20. Yüzyıl Rus edebiyatına ardından dünya edebiyatına radikal yenilikler kazandırmıştır.

Günümüzde de en çok sahnelenen oyun yazarlarından biri olmaya devam etmektedir. Çehov'un başarısını A. Çalışlar şu şekilde söylemiştir:

> *"Rus oyun yazarı ve hikayeci, 19. Yüzyıl Rus eleştirel gerçekçi tiyatrosunun en önde gelen temsilcisi."* (Çalışlar, 1995: s. 139 – 143)

ESERLERİ:

Yazdığı Tiyatro Oyunları:

- 1884 – Dağ Yolunda
- 1886 – Tütünün Zararları
- 1887 – Ivanov
- 1888 – Ayı
- 1888 – Bir Evlenme Teklifi
- 1888 – Kuğunun Şarkısı
- 1889 – Tatyana Rapina
- 1889 – Şaka
- 1890 – Orman Cini
- 1891 – Jübile
- 1891 – Bitmemiş Komedya
- 1895 – Sahalin Adası
- 1896 – Martı
- 1899 – Üç Kız Kardeş
- 1899 – Vanya Dayı
- 1904 – Vişne Bahçesi

Başlıca Öyküleri:

- Step (1888)
- Palata No 6, (6 Numaralı Koğuş, 1892)
- Ariadna, (1895)
- Moya Jinz, (Yaşamım, 1896)
- Mujiki, (Köylüler, 1897)

"Bilgi, siz onu pratiğe dökmediğiniz sürece bir değer taşımaz"

Anton Pavloviç ÇEHOV

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEVLET TİYATROLARI

2.1 DEVLET TİYATROLARININ TARİHÇESİ

1930 yılının Nisan ayında Darülbedayi oyuncuları, İstanbul'dan Ankara'ya William Shakespeare'in yazmış olduğu *"Hamlet"* adlı oyun ile turneye gitmişlerdir. Türk Ocağı binasında oyunun gösterimlerini Mustafa Kemal Atatürk'te izlemiştir. Dönemin Ankara'da yaşayan halkı ve Atatürk, gösterimlere çok ilgi gösterdiği için turne programı 3 gün daha uzatılmıştır. Darülbedayi oyuncuları turne programının sonunda başkentten ayrılacakları sırada Atatürk'ten toplantı için telefon gelmiştir. Darülbedayi oyuncularını Marmara köşküne davet etmiştir. Toplantı sırasında Türkiye'de bir tiyatro konservatuvarının açılması kararı alınmıştır.

Ankara'da şehir eşrafından Şakir ağanın oteli 1924'ten beri Musiki Muallim Mektebi olarak tanınmaktadır ve müzik öğretmeni yetiştirmektedir. Münir Hayri Egeli, Atatürk'ten tiyatro için özel bir okul açılmasını talep etmiştir ve Muhsin Ertuğrul'un 4 sene önce Darülbedayi ile çıkmış oldukları turnede belirtmiş olduğu gibi bir tiyatro konservatuvarı tekrar gündeme gelmiştir. Atatürk, Egeli 'den tiyatro okulu için bir rapor hazırlamasını istemiştir. Bu olaydan bir müddet sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde *"Milli Temsil Akademisi"* kanunu kabul edilmiştir. Akdemi müdürlüğüne getirilen Egeli, batılı örnekleri incelemesi için Avrupa'ya gönderilmiştir. Berlin'de, Carl Ebert ile görüşüp Türkiye'ye gelmesinin önünü açmış ve 1936 yılında akademinin tiyatro kolunun başına getirilmiştir. Konservatuvarda öğrenci seçmeleri için açılan ilk sınava 15 kişi başvurmuş ve başvuranlar arasında kadın öğrenci adayı olmadığı için akademinin müzik dalı mezunlarından birkaç kadın öğrenci

tiyatro bölümüne aktarılmıştır. Bütün zorluklara rağmen konservatuvar 1 Kasım 1936'da toplam 8 öğrenci ile öğretime başlamıştır. Adolf Hitler'in Nazi Almayasından kaçıp Türkiye'ye sığınan bazı yabancı hocaların akademide kadroya alınması ile konservatuvarın ilk öğrencileri en şanslı kuşak haline gelmiştir.

Konservatuvar öğrencilerinin mezuniyetlerinden sonra kendilerini geliştirebilmek için *"Tatbikat Sahnesi"* 'inde oyunculuk yapmaya başlamışlardır. Ankara'nın ilk profesyonel tiyatrosu Nisan 1941'de, halkevleri binasında *"Otelci Kadın"* oyunuyla açılmıştır.

Zaman ilerledikçe konservatuvar mezun öğrencileri çoğalmıştır ve bulundukları sahne yetmemeye başlamıştır. Konservatuvar, 5 yılda 22 mezun vermiş fakat mezun olan öğrencilerin pek azı sahneye çıkabilmiştir. 1947'de Carl Ebert 'in sözleşmesi bitmiş ve yerine Muhsin Ertuğrul getirilmiştir. *"Tatbikat Sahnesi"* 'nin başında olan Ertuğrul ilk iş olarak yeni bir sahne aramaya başlamıştır. 1930'lu yıllarda mimar Kemalettin'in *"Çağdaş bir Cumhuriyet tiyatrosuz olmaz"* düşüncesiyle planlayıp yapmış olduğu Efkaf apartmanındaki 700 kişilik tiyatro salonunu bulmuştur. Bulunan bu tiyatro salonu, Ankara/Ulus'ta bulunan Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü binasında *"Küçük Tiyatro"* adı ile anılmaktadır. (www.dailymotion.com: 24/05/2019)

16 Haziran 1949 yılında, 5441 sayılı kanun ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak *"Devlet Tiyatro ve Operası"* adıyla kurulmuştur. Yeni kurulmuş olan *"Devlet Tiyatro ve Operası"* 'nın genel müdürlüğüne Muhsin Ertuğrul getirilmiştir. 1965'te Devlet Tiyatro ve Operası, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Kültür Müsteşarlığına bağlanmıştır. 13 Haziran 1966'da *"Devlet Opera ve Balesi"* ve *"Devlet Tiyatroları"* iki farklı kurum olarak ayrılmıştır. Yıllar içerisinde Kültür ile Turizm Bakanlıkları sürekli ayrılıp birleştirilmiştir. Devlet Tiyatroları tüzel kişiliği, Turizm Bakanlığına bağlı kalarak en son tekrar bahsi geçen bakanlıklar birleştirilmek üzere Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı kuruluşlar arasında yer almıştır.

Devlet Tiyatrolarının kuruluş amacı; yerli ve yabancı oyunlar sergileyerek Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan Türk Toplumu'nun genel eğitimini, yurt ve güzellik sevgisini, dil ve kültürünü yükseltmek, Türk Tiyatrosunu yurt genelinde gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamak, yurt dışında ise tanıtılmasına katkıda bulunmaktır. Türkçeyi en güzel şekilde seslendirerek, Türk kültürünü besleyen temel değerler üzerine doğru yargılara varılmasını sağlamak, sanat ve estetik duygusunu geliştirmek diğer amaçlar arasında olmuştur. (www.kulturportali.gov.tr: 25/05/2019)

Devlet Tiyatroları, Batılı örnekleri ile karşılaştırıldığında temel bir kaynaktan, yani "yetişmiş seyirci"[3] kavramından yoksun kalmıştır. Batıdaki tiyatrolarda entelektüel birikimi ve tiyatroya dair fikri olan seyircilere oynamak, daha iyi rejisörler, daha iyi oyuncular ve daha iyi oyunların sergilenmesini sağlamıştır. Devlet Tiyatroları ise kuruluş kanununda belirttiği üzere: *"Türk halkını tiyatro ile tanıştırmak ve tiyatronun gündelik hayatın bir parçası haline getirmek"* misyonuyla kendi bilinçli seyircisini de yetiştirmiştir (İzmir Devlet Tiyatrosu [İzmir D.T.], Yıl: 2017 s.4). Bu konu üzerine İzmir Devlet Tiyatrosunun çıkarmış olduğu *"1975'ten 2017'ye 60 Yılın Öyküsü"* adlı kitapta şunları söylemişlerdir:

> *"Bugün, 12 yerleşik bölgede, 11 turne bölge sahnelerinde devem eden turnelerde her ay yaklaşık 60 sahnede perde açarak, yurdun en ücra köşesine "tiyatro" götürürken, dünyanın en büyük (devlet) tiyatrosu olarak başka bir örneği olmayan başarılara imza atıyoruz. Kadrosunda yer alan 565 oyuncusu, rejisörleri, teknik kadrolarıyla yılda ortalama 150 oyun çıkaran, yaklaşık 6500 kez perde açan bu dev organizasyon ilk günün heyecanıyla seyircisiyle buluşuyor. Yalnızca bu hacmimizle değil, bir atölye anlayışıyla çalışarak yetiştirdiğimiz kadrolar aracılığıyla da, Türk tiyatrosunun omurgasını oluşturuyoruz."* (İzmir D.T., Yıl: 2017 s.4)

[3] **Yetişmiş Seyirci:** Tiyatro sanatını benimsemiş, hür iradesi ile olumlu ya da olumsuz eleştirebilen tiyatro seyircisine denir.

2.2 DEVLET TİYATROLARI ve ÇEHOV

Devlet Tiyatrolarının, internet sitesinden ulaşılan ve arşiv bölümünde yayımlanan bilgiye göre Çehov'un oyunlarına bakıldığında ilk kurulduğu yıllardan günümüze kadar 43 kez sahnelendiği tespit edilmiştir. Bu oyunlarda *"Teklif"*, ilk defa 1946 – 1947 yıllarında Tatbikat sahnesi tarafından sahnelenmiştir ve oyunun künyesi şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 25/05/2019)

Teklif, 1946 – 1947 Sezonu (Tatbikat Sahnesi);

Yazar: Anton Pavloviç ÇEHOV

Çevirmen: A. Gaffar GÜNEY

Rejisör: Mahir CANOVA

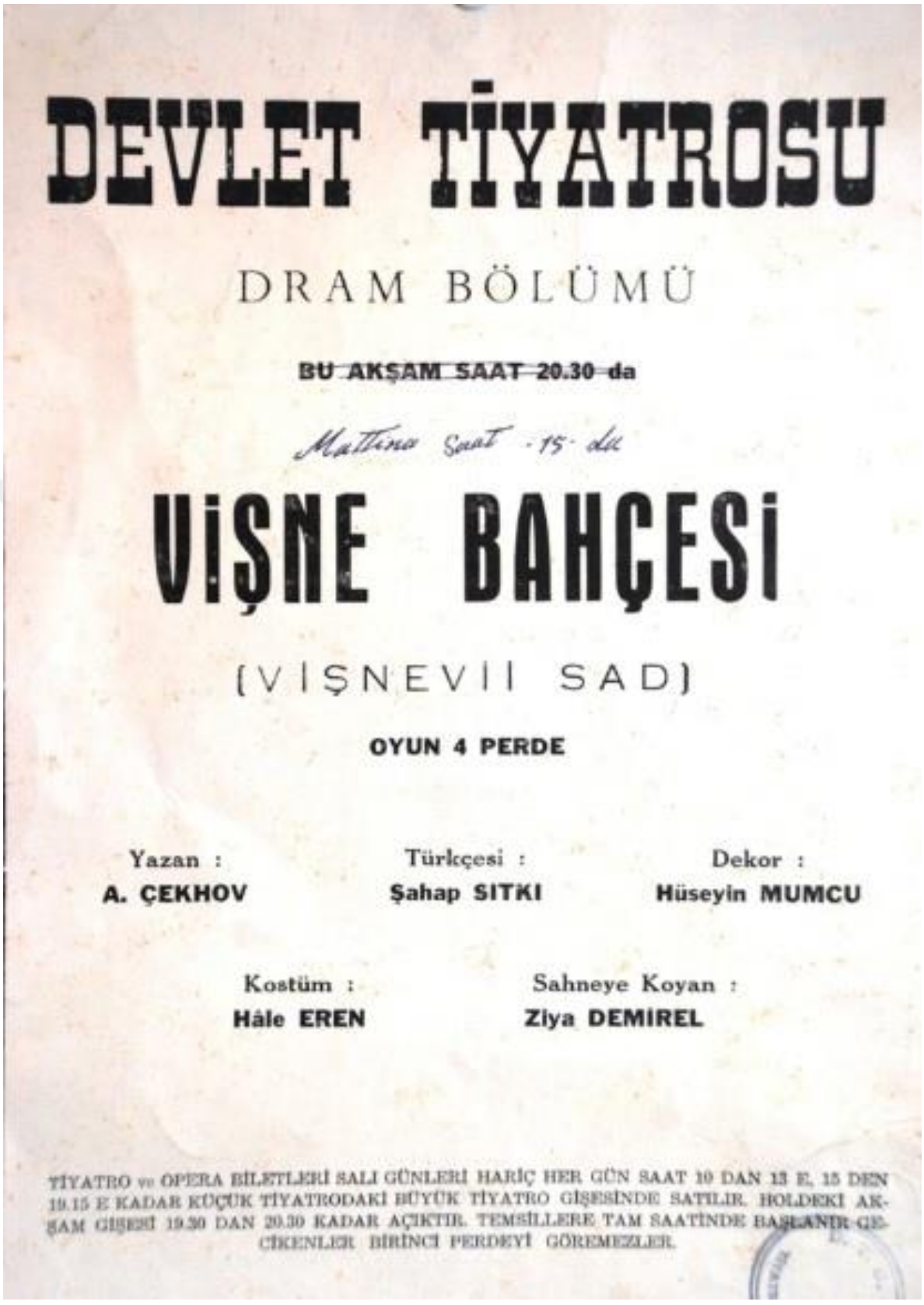
Oyuncu: Ahmet EVİNTAN

Oyuncu: Meliha Hatice Ars Özoğlu Gökçen YETİLMEDİKLER

Oyuncu: Refika Aksel GÖKMEN

Oyuncu: Saim ALPAGO

Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera ve Balesi ayrılmadan önce, Çehov'un ikinci oyunu ise 1962 – 1963 yıllarında sergilenen *"Vişne Bahçesi"* 'dir. Sergilenen oyunun afişi, künyesi ve oyundan fotoğraflar şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 25/05/2019)

Görsel 1: 1962 – 1963 Sezonu Vişne Bahçesi Oyun Afişi

Vişne Bahçesi, 1962 – 1963 Sezonu (Genel Müdürlük);

Yazar: Anton Pavloviç ÇEHOV

Çevirmen: Erol GÜNEY, Şahap Sıtkı İLTER

Rejisör: Ziya DEMİREL

Dekor Tasarımı: Hüseyin MUMCU

Kostüm Tasarımı: Hale EREN

Işık Tasarımı: Mehmet Nuri ÖZAKYOL

Reji Asistanı: Mehmet Aclan SAYILGAN

Kondüvit: Cemal GÖKSEL

Oyuncular:

Argun ÇIDAMLI

Baykal SARAN

Birol Türker UZUNYAYLA ÖK

Burhanettin ARAL

Elçin Şanal ŞARAÇOĞLU

Gürbüz BORA

Haydar OZANSOY

Hayriye Gönül ORBEY PEYMAN

Hilal Asuman KORAD

İlyas AVCI

M. Ümran UZMAN

Mediha EGEMENGİL GÖKÇER

Mehmet Aclan SAYILGAN

Nurhan DAMCIOĞLU ÜRPER

Nuri GÖKSEVEN

Oytun ŞANAL

Semra Şükriye TOGO SAVAŞ

Görsel 2: 1962 – 1963 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 3: 1962 – 1963 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 4: 1962 – 1963 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 5: 1962 – 1963 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 6: 1962 – 1963 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük önemi bulunan, kültür ve sanat organlarından biri olan Devlet Tiyatroları Çehov'un oyunlarını bu şekilde az sahnelemesi düşündürücüdür. 31 Mayıs 2013 yılında vekaleten Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne oyuncu ve yönetmen Mustafa Kurt atanmıştır. Görev yaptığı süre içerisinde *"Shakespeare Oyunları Haftası", "Anton Çehov Oyunları Haftası", "Tek Kişilik Oyunlar Haftası", "Yerli Kadın Yazarlar Haftası"* ve *"Dünya Klasikler Haftası"* gibi etkinlikleri düzenleyerek kendinden ve düzenlenen etkinliklerden söz ettirmiştir. (www.devtiyatro.gov.tr: 25/05/2019)

18 – 23 Şubat 2014 tarihinde gerçekleşen *"Anton Çehov Oyunları Haftası"* etkinliğinde Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne bağlı 6 bölgeden 8 oyun sergilenmiştir. Bu etkinlik haftasında sergilenen oyunlar ve künyeleri ile beraber şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 25/05/2019)

- Üç Kız Kardeş, 2013 – 2014 Sezonu (İstanbul Devlet Tiyatrosu)

  Yazar: Anton Pavloviç Çehov
  Çevirmen: Ataol Behramoğlu
  Yönetmen: Mehmet Birkiye
  Dekor Tasarımı: Behlüldane Tor
  Kostüm Tasarımı: Ayşe Şirin Dağtekin Yenen
  Işık Tasarımı: İzzet Önder Arık
  Dramaturg: M. Melih Korukçu
  Müzik: Çağrı Beklen
  Koreograf: Alpaslan T. Karaduman

- Çehov Makinesi, 2011 – 2012 Sezonu (İstanbul Devlet Tiyatrosu)

  Yazar: Matei Visniec
  Çevirmen: Mete Gürman
  Yönetmen: V. Müge Sanlı
  Dekor Tasarımı: Zeki Sarayoğlu
  Kostüm Tasarımı: Ayşe Şirin Dağtekin Yenen
  Işık Tasarımı: Akın Yılmaz
  Dramaturg: V. Müge Sanlı
  Müzik: Erkan Oğur
  Koreograf: V. Müge Sanlı

- Vanya Dayı, 2013 – 2014 Sezonu (Ankara Devlet Tiyatrosu)

  Yazar: Anton Pavloviç Çehov
  Çevirmen: Ataol Behramoğlu
  Rejisör: Salih Erhan Gökgücü
  Dekor Tasarımı: Emre Satı
  Kostüm Tasarımı: Sevgi Türkay Doster
  Işık Tasarımı: Zeynel Işık

- Kuğu'nun Şarkısı Bir Evlenme Teklifi, 2013 – 2014 Sezonu (Ankara Devlet Tiyatrosu)

  Yazar: Anton Pavloviç Çehov
  Çevirmen: Yılmaz Gruda
  Yönetmen: Aclan Büyüktürkoğlu
  Dekor Tasarımı: Sertel Çetiner
  Kostüm Tasarımı: Özge Akarsu
  Işık Tasarımı: Çetin Atay
  Müzik: Kemal Günüç

- Vişne Bahçesi, 2013 – 2014 Sezonu (İzmir Devlet Tiyatrosu)

  Yazar: Anton Pavloviç Çehov
  Çevirmen: Ataol Behramoğlu
  Yönetmen: Vladlen Aleksandrov
  Dekor Tasarımı: Savaş Çevirel
  Kostüm Tasarımı: Funda Çebi
  Işık Tasarımı: Osman Uzgören
  Dramaturg: Füsun Ataman Berke
  Müzik: Cem İdiz
  Koreograf: Neslihan Öztürk

- Martı, 2013 – 2014 Sezonu (Bursa Devlet Tiyatrosu)

  Yazar: Anton Pavloviç Çehov
  Çevirmen: Ataol Behramoğlu
  Yönetmen: Levent Suner
  Dekor Tasarımı: Ufuk Üsterman
  Kostüm Tasarımı: Sevgi Türkay Doster
  Işık Tasarımı: Ali Karaman
  Dramaturg: Füsun Ataman Berke

- Sevgili Doktor, 2013 – 2014 Sezonu (Adana Devlet Tiyatrosu)

  Yazar: Anton Pavloviç Çehov
  Uyarlayan: Neil Simon
  Çevirmen: Sevgi Sanlı
  Yönetmen: Zeynep Su Kasapoğlu
  Dekor Tasarımı: Hakan Dündar
  Kostüm Tasarımı: Funda Karasaç
  Işık Tasarımı: Halil İbrahim Karahan
  Müzik: Alper Karahan

- Ayı/Teklif, 2013 – 2014 Sezonu (Van Devlet Tiyatrosu)

Yazar: Anton Pavloviç Çehov
Çevirmen: Yılmaz Gruda
Yönetmen: Metin Oyman
Dekor - Kostüm Tasarımı: Deniz Dönmez
Işık Tasarımı: Şükrü Kırımoğlu
Müzik: M. Mekkin Çetin

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünün düzenlemiş olduğu *"Anton Çehov Oyunları Haftası"* etkinliği büyük ilgi görmüştür. Sadece tiyatro seyircisi değil mesleği tiyatro olan insanların da ilgisini çekmiştir. Basında, sosyal medyada ve çevre üniversitelerde bu hafta ile ilgili birçok yazı/eleştiri yayınlanmıştır. Devlet Tiyatrolarının düzenlemiş olduğu etkinlik haftası çok sevilmiş/beğenilmiş ve devamında farklı etkinlikler düzenlemiştir. Bahsi geçen etkinlik haftasında yaklaşık olarak 16 bin seyirci ile buluşmuştur. (www.devtiyatro.gov.tr: 24/05/2019)

Tatbikat Sahnesinin kuruluşundan günümüze kadar Devlet Tiyatroları'nda Çehov'un oynanmış oyun sayısına bakacak olursak, Çehov'a gereken özen gösterilmemiştir. Çehov'un yaşadığı dönemde, edebiyat ve tiyatro yazarı olarak en iyilerden biri seçilmiş olması ve günümüzde Çehov'un birçok tiyatro kuramına öncülük etmesine rağmen Devlet Tiyatrolarında oyunlarının 43 defa oynanması gerçekten düşündürücüdür. Tiyatro seyircisinin, Ankara'da Devlet Tiyatrolarının Genel Müdürlüğünde düzenlenen *"Anton Çehov Oyunları Haftası"* 'na göstermiş olduğu büyük ilgiden anlaşılacağı gibi seyirciler, Çehov oyunlarını benimsemişlerdir.

"Bana ayın parladığını söyleme, kırık cam üzerindeki parıltıyı göster"

Anton Pavloviç ÇEHOV

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV'UN TÜRKİYE'DEKİ DEVLET TİYATROLARINDA 2000 SONRASINDA UZUN OYUNLARININ SAHNE TASARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.1 TÜRKİYE'DE DEVLET TİYATROLARI ve ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV'UN SERGİLENEN OYUNLARI

3.1.1 MARTI

Çehov, Martı adlı oyunu 1896 yılında yazmıştır. Moskova Sanat Tiyatrosunda 1898 yılında oynanmıştır. (Çalışlar, 1995: s. 143) Martı adlı oyun, Çarlık Rusya'sının son dönemlerinde, sanayileşme ve kentleşmeye ayak uyduramamış küçük burjuva sınıfından olan bir ailenin bunalım ve mutsuzluk içinde geçen günlerini anlatmaktadır.

Martı adlı oyun içerisindeki karakterlerin ortak noktası sanata yatkın olmaları, kendilerini yalnız hissetmeleri, mutsuzlukları ve eylemsizlikleridir. Bu aile, havada kalmış, birbirlerinden uzakta, düşünceleri ve davranışlarıyla birbirlerine yabancılaşmış aile bireyleridir. Bütün sorumluluklardan kaçan, aile içi görevlerden uzak duran ve kişisel bataklıklarına saplanmış karakterlerdir. Oyun, Arkadina'nın abisi olan Sorin'in çiftliğinde geçmektedir. Arkadina, geçmişte meşhur bir oyuncudur. Yıllar geçmesine rağmen hala kendisi ile övünen bir aktris olmasının yanında, yazar olma hayalleri kuran tiyatro aşığı Treplev'in annesidir. Treplev, yenilik isteyen genç kuşak yazar olma yolunda ilerleyen bir karakterdir. Treplev'in kişiliği yenilik getirmek isteyen fakat bu yeniliği getirecek güç bulamadığı için kendini öldüren ve romantik bir başkaldırıcıdır. Nina, zengin bir çiftlik sahibinin kızıdır. Oyunculuk aşığı olan Nina, ailesinden gizli bir tiyatro topluluğunda oyunculuk yapmaktadır. Nina, martı oyununda genç bir Arkadina figürü olarak

karşımıza çıkmaktadır fakat Arkadina kadar güçlü, yetenekli ve zeki olmadığı için onun ulaştığı noktaya ulaşamadan yok olup gidecek bir karakterdir. Trigorin ile gitme isteğinin sebebi, onun şöhretinden yararlanarak daha hızlı bir şekilde şöhret olma arzusu olabilir. Trigorin ise, var olan düzende değişiklik istemeyen biridir. Oyun, birbirine karşıt dört karakteri ortaya koymaktadır. Arkadina, Treplev, Nina ve Trigorin'in sanatsal ve romantik çatışmalarının etrafında gelişmektedir. Çehov, bu dört karaktere ağırlık vererek bireyci bir tutumdan uzaklaşmıştır ve seyircinin her karakterde kendini görmesini değil, bu karakterlerle içinde bulunduğu düzeni incelemesini istemiştir. (Nutku, Yıl: 1985 s.43)

Ünlü bir oyuncu olan Arkadina, oğlu Treplev ile tatil için kardeşi Sorin'in malikanesine gelirler. Yazar olma yolunda ilerleyen Treplev, malikane sakinleri için Nina ile birlikte bir tiyatro oyunu hazırlarlar. Nina bu oyunda "Dünyanın Ruhunu" canlandırır. Treplev'in yazdığı bu tiyatro oyununu Dorn dışında kimse beğenmez hatta annesi dalga geçer ve Treplev'in gururu kırılır. Annesine karşı büyük bir kızgınlık duyar.

1. perde de, Medvedenko ile Maşa, Maşa ise karşılıksız bir şekilde Treplev'i, Traplev ise Nina'ya aşık olduğunu görmekteyiz.

Arkadina ve Şamrayev kavga etmektedirler. Treplev ise vurduğu martıyı Nina'ya getirir. Nina, Terplev'in getirdiği martıdan tedirgin olur. Bu sırada Treplev, Trigorin'in geldiğini görür ve ortamı terk eder. Trigorin, ünlü fakat bir o kadarda kültürsüz ve popüler içerikli yazılar yazmaktadır. Nina, ona şöhretin nasıl bir duygu olduğunu sorar. Burada Nina'nın, Trigorin'e ne kadar çok hayranlık duyduğunu ve gözünde çok büyüttüğünü görürüz. Daha sonra bu hayranlığın beraber kaçmaya kadar vardığını göreceğiz. Trigorin, yazacağı kısa öyküde bu ölü martıyı nasıl yazacağını anlatmaktadır ve martı kadar hür ve özgür olan genç bir kızın günün birinde tanışacağı adam yüzünden bu martı gibi hayatının berbat olacağını söylemektedir. Bu sırada Arkadina, Trigorin'i aramaktadır ve fikrinin değiştiğini şehir hayatına hemen dönmeyeceğini söylemektedir. Trigorin, ortamdan ayrıldıktan sonra Nina, onun şöhretinden ve alçakgönüllülüğüne hayranlık duyarak aşık olduğunu anlarız.

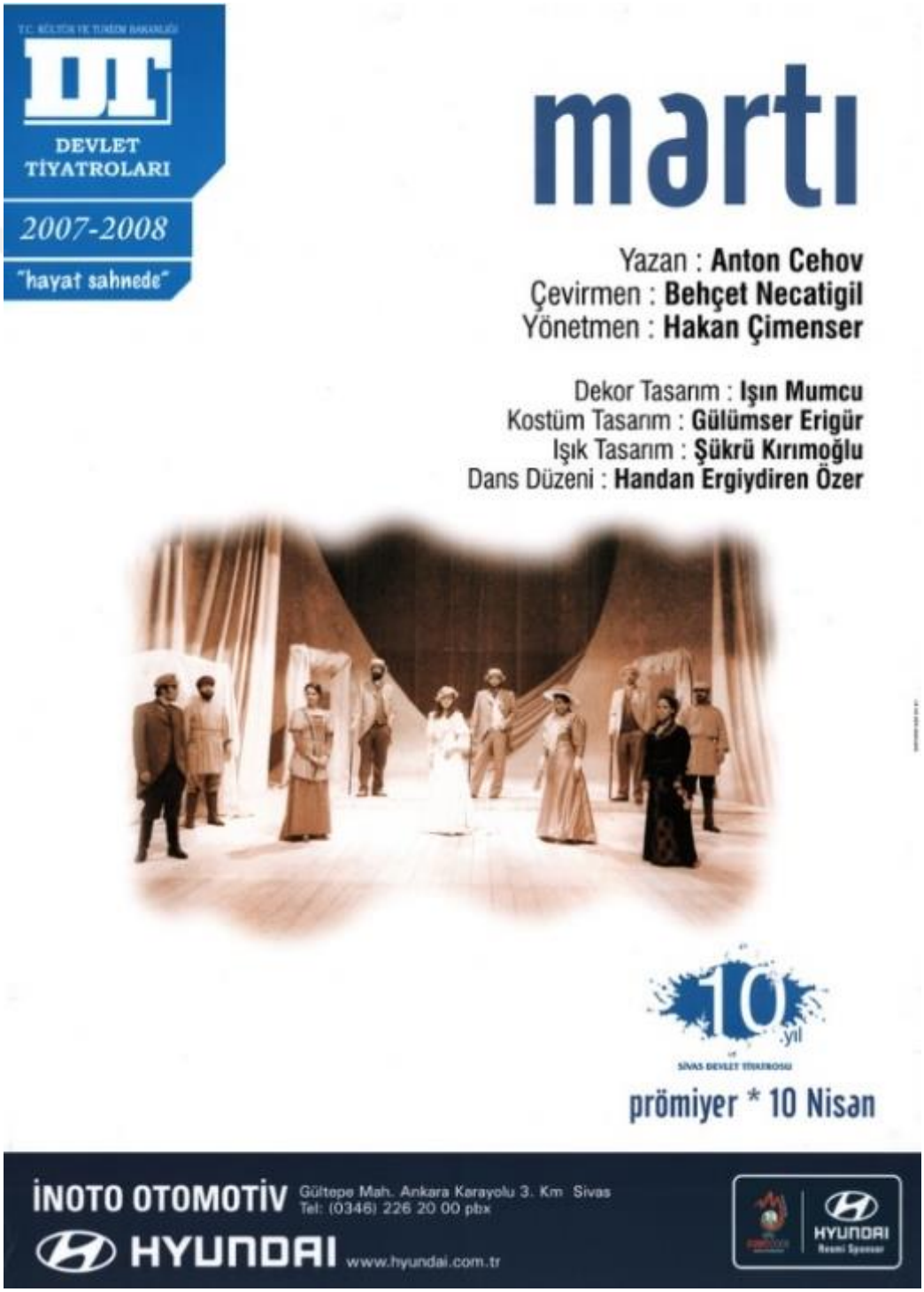
Treplev, perde arasında intihar etmiştir fakat kurşun kafasını sıyırıp geçtiği için kurtulmuştur. Arkadina ve Trigorin şehir hayatına dönmeye karar verirler. Kahvaltı sırasında Nina, Trigorin'e bağlılığını göstermek amacı ile bir madalyon hediye eder. "Bir gün hayatıma ihtiyacın olursa onu gel ve al" cümlesi ile herkesin içinde ona duygularını itiraf eder. Trigorin, eşyalarını toplamak için odasına gider. Arkadina ve Sorin arasında tartışma çıkar. Sorin bu tartışmaya dayanamayıp bayılır. Medvedenko hemen yardım etmeye çalışır. Bu sırada Treplev, annesinden bandajını çıkarıp pansuman yapmasını ister fakat anne ile oğul arasında tartışma çıkar. Bu tartışmanın sebebi ise Treplev, Trigorin'i kötülemiştir. Arkadina aslında Trigorin'e aşıktır ve oğlunun bu şekilde Trigorin'i kötülemesine izin vermez. Treplev ağlamaya başlar ve ortamı terk eder. Trigorin, Arkadina'ya kalmak istediğini söyler fakat Arkadina onun ruhunu okşayarak gitmesi konusunda ikna eder. Trigorin, çaresizce kabul eder. Nina ise vedalaşmak için Trigorin'in yanına gelir. Ailesine aldırış etmeyeceğini ve ona büyük bir oyuncu olacağını söyleyerek tutkulu bir şekilde öpüşürler. Yakın zamanda Moskova'da bir araya gelmek üzere plan yaparlar.

Aradan 2 yıl kadar bir süre geçmiştir ve Maşa, Medvedenko'nun evlenme teklifini kabul etmiş 2 çocukları olmuştur. Maşa hala Terplev'i unutamamıştır. Bu geçen süre içerisinde, Trigorin ve Nina evlenmiştir. Trigorin, Nina'yı terk ederek tekrardan Arkadina'a ile beraber olmuşlardır. Nina ise, büyük ve başarılı bir oyuncu olamamış küçük bir tiyatro topluluğu ile turnelere çıkarak hayatını devam ettirmeye çalışmıştır. Treplev'in yazmış olduğu öyküler dergilerde yayınlanmaya devam ediyor fakat içinde bulunduğu depresyon problemlere yol açıyordur. Malikane Sakinleri, Sorin'in sağlığı kötüleştiği için kardeşi Arkadina'ya telgraf çekerek malikaneye geri dönmesini isterler. Treplev, yalnız başına odasında bulunduğu sırada Nina malikaneye geri döner ve kaçak olarak Treplev'in odasına gelir. Nina, son 2 yılda neler yaşadığını anlatır. Treplev, Nina'ya hala aşıktır. Ona malikanede kalmasını söyler fakat Nina bunu kabul edemez çünkü içinde bulunduğu tiyatro topluluğu ile sözleşmesi vardır. Tekrar turneye çıkacaklardır. Bütün her şeye rağmen

Nina, hala Trigorin'e aşık olduğunu Treplev'e söyler ve odadan çıkar. Treplev, içinde bulunduğu depresyon ile birlikte bütün yazdığı yazıları yırtar. Bu sırada malikanede bulunan herkes aşağı katta oyun oynadıkları sırada silah sesi duyulur. Treplev, odasında kendini öldürmüştür. (Kara, ty: s. 16-94)

3.1.1.1 2007 – 2008 SEZONU, SİVAS DEVLET TİYATROSU

Sivas devlet tiyatrosunun 2007 – 2008 sezonunda hazırlamış olduğu "Martı" adlı oyunun afişi ve künyesi şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 10/05/2019)

Görsel 7: 2007 – 2008 Sezonu Martı Oyununun Afişi

Yazar: Anton Pavloviç Çehov

Çevirmen: Behçet Necatigil

Yönetmen: Hakan Çimenser

Dekor Tasarımı: Işın Mumcu

Kostüm Tasarımı: Gülümser Erigül Görgün

Işık Tasarımı: Şükrü Kırımoğlu

Dans Düzeni: S. Handan Ergiydiren Özer

Sivas devlet tiyatrosunun hazırlamış olduğu bu oyunda ilk önce bizi müzik ile beraber dekor karşılamaktadır. Sahnenin önünden arkasına doğru daralan uzun bir rampa; rampanın ortasına dikdörtgen şeklinde eğimli olmayan düz bir platform vardır. Bu platform seyirciye, reji ile birlikte hem mekan ayrımlarını daha iyi anlatmak amacıyla hem de "martı" adlı oyunun içerisinde canlandırılan tiyatro oyununun sahnesi olarak kullanılmaktadır. Zemin eskitme kırık beyaz rengine boyalıdır. Fon perdesi mavi renk ağırlıklı olarak renk geçişleriyle boyalı ve fona doku katmak amacıyla kabartmalı, kırışık bir şekildedir. Fon perdesinin dokulu ve degrade bir şekilde boyanması oyun içerisinde ışık tasarımına yardımcı olmaktadır. Çünkü oyunun belli yerlerinde fon perdesine ışık ile deniz dalgalanması yansıtılırken bazı bölümlerde spotların önüne mavi filtre ile ya da fona yansıtılan spotları kapatarak karanlık oluşturulmaktadır. Böylece oyun içerisinde bu tarz ışık oyunlarıyla farklı atmosferler karşımıza çıkmaktadır. Fonun yaklaşık 1 metre önüne rampanın orta kısmından sahnenin sofita kısmına doğru "V" şeklinde açılan beyaz perde bulunmaktadır. Fon ile beyaz perde, seyirci gözünden baktığımızda stilize edilmiş evin salonunda bulunan pencere ve ya balkon olarak algılanmaktadır. Rampanın, arka sağ ve sol tarafına konumlandırılmış stilize kapılar vardır. Bu çerçeve şeklinde kapıların üzeri beyaz kumaş ile kaplıdır. Oyun içerisinde bütün giriş ve çıkışlar bu iki kapıdan yapılmaktadır. Bu kapılardan itibaren sağ ve sol tarafta rampanın arkasında bulunan beyaz perde ile aynı kumaştan imal edilmiş pileli kulis perdeleri vardır. Zemin, fon ve kulis perdelerinin renk seçimleri ile dekor tasarımı dağınık olsa bile göz algısında toplu ve anımsatıcı bir mekan olarak

karşımıza çıkmaktadır. Sahnenin ön kısmına geldiğimiz de rampanın üzerinde sağ tarafta üzeri beyaz kumaşla örtülmüş bir adet ayna; sol tarafta ise yine rampanın üzerinde beyaz kumaş örtülmüş kitaplık vardır. Bu örtüler açılarak ve sahneye getirilen dekor parçaları ile malikanenin başka odaları canlandırılmaktadır. Sahnenin en önünde döneme uygun sandalyeler vardır.

Dekor tasarımına baktığımızda, sahnenin sağ ve sol tarafına konumlandırılmış dekor parçaları ile beyaz boş bir alan vardır. Dekoratör ve rejisör tarafından bilinçli olarak yaratılan bu boş alan sahne geçişlerinde kolaylık sağlar. Işık değişimleri ve sahne dışından getirilen dekor parçaları ile oyun içerisinde ilk başta malikanenin salonu, orta platformda canlandırılan oyunun sahnesi, Treplev karakterinin odası ve malikanenin başka bir odasında geçmektedir.

Oyunun ilk perdesi malikanenin salonunda geçmektedir. Burada dekor değişimi yoktur. Treplev'in yazdığı Nina'nın oynadığı oyun ise dekorun ortasında ki dikdörtgen platformda geçer. Oyun içerisindeki oyun başlamadan önce sofitadan platformun önüne pileli ikili perde iner. Bu perde de dekora uyuması amacı ile beyaz kumaştan imal edilmiştir. Treplev ve Nina dışındaki karakterler sahnenin ön kısmında bulunan sandalyeleri replik ve jestlerle alıp orta platforma yaklaştırırlar ve oyunun başlamasını beklerler. Treplev oyunun sunumunu yaptıktan sonra beyaz perde kalkar ve ışık değişimi ile Nina'nın oynadığı oyun başlar. Oyun içerisindeki oyunun, bir adet sandalye dışında dekoru yoktur. Fakat fonda oluşturulan "V" şeklindeki aralık, başka bir perde yardımı ile aşağıdan yukarıya doğru neredeyse 2 metreye yakın bir kısmı yavaş yavaş kapatılır ve daha sonra tekrar açılır. Açıldıktan sonra bu aralıkta ateş yakılır. Oyun bittikten sonra sofitadan beyaz perde iner. Martı oyununun içerisindeki normal hayata tekrar geri döneriz.

2inci perde ise sağ öndeki aynanın örtüsü kaldırılmış ve bu aynanın önüne döneme uygun çalışma masası, sandalyeler getirilerek başlar. Burasının, ayna örtüsünün açılması ve getirilen dekor parçaları ile malikanenin başka bir odası olduğunu görmekteyiz. Burada 2inci perdenin büyük bir bölümü geçmektedir. En son bu bölümde Nina ve Trigorin'in

beraber kaçmadan önceki konuşmalarını izleriz. Işık geçişi ile buradaki aynanın örtüsü tekrar örtülür çalışma masası ve sandalyeler sahneden çıkarılır. Aynı zamanda sol taraftaki kitaplığın örtüsü açılır. Kitaplığın ön tarafına küçük bir çalışma masası, sandalyeler, kırmızı josephine koltuk ve kırmızı puf getirilir. Oyunun rejisi ile birlikte buranın Treplev'in odası olduğunu ve karakterlerin repliklerinden bu iki sahne arasında belli bir süre geçtiğini anlarız. Treplev karakterinin yalnızlığını, tiyatro oyunu yazamadığını ve umutlarının yavaş yavaş yok olduğunu anlarız. Treplev'in odasına Nina'nın gelmesiyle tekrar umutlar yeşerir. Nina artık burada kalamayacağını söyleyerek gider ve Treplev içinde bulunduğu depresyon ile birlikte masanın çekmecesinden silah alır. Sahnenin arkasına doğru yavaş yavaş ilerler ve intihar eder. Işıkların kararmasıyla oyun biter.

Dekorun genel hatlarıyla baktığımızda, stilize bir dekor görmekteyiz. Oyun içerisinde kullanılan masa, sandalye, ayna ve kitaplık dönemin kullanılan mobilyasına bağlı kalınmıştır. Sofitadan inen perde ve kulisten getirilen dekor parçaları ile sahne değişimleri yapılmaktadır. Dekor tasarımının ağırlıklı olarak kullanılan kırık beyaz rengi hem ışık açısından hem de kostümler açısından avantaj sağlamaktadır. Sahnede kullanılan siyah renk ışığı yutar ve göstermez fakat bu oyunda kullanılan kırık beyaz ışığı tam olarak yansıtmaktadır. Kullanılan ışık filtreleri ile birlikte sahne geçişleri daha rahat anlaşılırken soğuk ve sıcak renkler gece, gündüz ayrımında kullanılmaktadır. ışık tasarımı ise duygu geçişleri yerine sahne geçişleri göze alınarak yapılmıştır. Fona vurulan ışık ile denizin dalgalanması yaratılarak uzaklık kavramını da görmekteyiz. Aynı zamanda fonda kullanılan ışık geçişleri izleyenlere gündüz, gece ve ya gün batımı gibi kavramların oyun içerisinde daha iyi anlaşılmasına olanak vermektedir. Kostümler, beyaz dekorun içerisinde ön plana çıkmıştır. Kostüm tasarımında ise stilize hiçbir dokunuş yoktur. Döneme sadık kalınmıştır. Böylece anlatılan hikayeden kopmamamıza olanak sağlar. Çünkü hem dekor tasarımının hem de kostüm tasarımının stilize olması izleyenlere zamansızlık ve mekansızlık kavramlarını dayatmış olacaktır. Anlatılan hikayeden uzaklaşarak "nerede?" ve "ne zaman?" soruları ile karşı karşıya gelecektik.

Görsel 8: 2007 – 2008 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 9: 2007 – 2008 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 10: 2007 – 2008 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 11: 2007 – 2008 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

3.1.1.2 2013 – 2014 SEZONU, BURSA DEVLET TİYATROSU

Bursa devlet tiyatrosunun 2013 – 2014 sezonunda hazırlamış olduğu "Martı" adlı oyununun afişi ve künyesi şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 10/05/2019)

Görsel 12: 2013 – 2014 Sezonu Martı Oyununun Afişi

Yazar: Anton Pavloviç Çehov

Çevirmen: Ataol Behramoğlu

Yönetmen: Levent Suner

Dekor Tasarımı: Ufuk Üsterman

Kostüm Tasarımı: Sevgi Türkay Doster

Işık Tasarımı: Ali Karaman

Dramaturg: Füsun Ataman Berke

Bursa devlet tiyatrosunun hazırlamış olduğu "Martı" adlı oyununun dekor tasarımı 3 farklı katmandan oluşmaktadır. Ön, orta ve arka platformlar analin adı verilen ahşap renklendirici ile boyalıdır. Ön platform diğer iki platforma göre biraz daha küçüktür. Sahne arkasından öne doğru açılan bir yapıdadır. Bu üç platformun arasındaki yükseklikler 40 ar santimetredir. Yani ön platform 40 santimetre yüksekliğinde; orta platform 80 santimetre yüksekliğinde; arka platform ise 1 metre 20 santimetre yüksekliğindedir. Platformların, alınlık kısımları düzensiz dikme ve çapraz ahşaplardan oluşmaktadır. Bu 3 platformun alınlıkları yarı açık olduğundan ışık ile farklı bir atmosfer oluşturulmaktadır. Sağ ve sol taraflarda yine ahşaptan yapılmış düzensiz korkuluklar vardır. Bu korkuluklar belli yükseklikteki platformlarda oyuncuların sahne geçişlerinde düşmelerini engellemek ve görsel anlamda bütünlük sağlaması amacı ile konulmuştur. Orta platformun ortasında stilize edilmiş mermer görüntüsünde bir adet sunak vardır. Bu sunak bazı sahne geçişlerinde sağa ve ya sola çekilerek masa şeklinde kullanılmaktadır. Aynı zaman da orta platformun sağında ve solunda arkalıksız banklar vardır. Arka platformda ise sahneye giriş ve çıkış için alan bırakılmıştır. Bu alanın sağ tarafına dikdörtgen şeklinde sütun yer almaktadır. Oyun içerisinde bu sütunların yavaş yavaş arttığını görmekteyiz. Fonda ise gri bir kumaş kullanılmıştır. Düz ve gergin olan bu kumaş ışık tasarımcısı için sahne geçişlerinde ve oynanan sahnelerin atmosferlerinin yaratılmasında yardımcı olmaktadır.

Oyun loş bir ortamda müzik ile başlamaktadır. Oyuncular sahnenin arkasından ve ön tarafından yavaş yavaş sahneye gelirler. Her sahneye giren oyuncu, orta platformda bulunan sunağın başına gelip saygılarını sunarlar. Bir oyuncu bu sunağın üzerine çiçek bırakır. Bütün oyuncular sahneye çıkıp saygılarını sunduktan sonra seyircilere bir fotoğraf karesi verirler ve aynı ağır adımlarla tekrar sahneden çıkarlar. Bu ön oyun, Çehov'a saygı için yapılmış olduğunu anlıyoruz. Ortada bulunan sunak Çehov'un stilize edilmiş mezarıdır. Bütün oyuncular Çehov'a saygılarını sunduktan sonra oyun ışık geçişi ile başlamaktadır. Çehov "Martı" adlı oyunun içerisinde Treplev karakterine yazdırmış olduğu tiyatro oyununun Nina karakteri tarafından ev halkına canlandırılması bu sunağın üzerinde gerçekleşmektedir. Ev halkı, orta platformun sağ ve sol tarafında bulunan banklara oturarak izlemektedirler. Treplev, oyunun sunumunu yaptıktan sonra Nina karakteri ağır adımlarla sahnenin arka tarafından çıkarak sunağın üstünde oyununa devam etmektedir. Burada ışık tasarımı sunağın üstüne odaklanmıştır. Sunak dışında sahnenin diğer kısımları daha loş kalmaktadır. 1 inci perdeden itibaren olayların gelişimi ile önce arka taraftaki sütunun yanına bir sütun daha gelir. Bu sütunun üzerinde balıkçı ağı vardır. Her sahne geçişinde sahnenin arkasından orta platformda dahil olmak üzere iki uzun sütun ve iki kısa sütun daha gelir. Oyunun başından sonuna kadar yavaş yavaş gelen bu sütunlar alan olarak yer kaplamadıkları için seyirci tarafından fark edilmeyebilir. Tek mekan olarak tasarlanan bu dekor üzerinde başka mekanlara geçtiğimizi sahneye giren dekor parçaları ile sunağın sağa ya da sola çekilerek masa şeklinde kullanıldığı zaman anlamaktayız. Orta platformun sağ tarafına çekilen sunak ve kulisten gelen sandalyeler ile oyunun geçtiği malikanenin başka bir odasında olduğunu anlamaktayız. Sunak, oyunun son sahnelerine gelindiğinde bulunduğu platformun sol tarafına çekilir. Sahne geçişinde, Treplev'in sandalyesi ve yere konulan kitaplar gelir. Oyunun içerisinde buranın Treplev'in çalışma odası olduğunu anlamaktayız. Son sahnelerde Treplev ve Nina burada yalnız başlarına konuşurlar. Nina'nın gidişinden sonra sahne kararır. Bu sahne geçişinde bir adet silah sesi duyarız. Işık açıldıktan sonra Treplev'i 1 inci perde de getirilen arka tarafta üzerinde balıkçı ağı bulunan sütunun üzerinde balıkçı ağına sarılmış bir şekilde görürüz. Sahne geçişinde silah

sesi ile birlikte balıkçı ağına sarılı olarak gördüğümüz Treplev karakterinin intihar ettiğini anlarız. Oyunun son sahnesi, ön oyuna atıfta bulunmaktadır. Treplev dışında bütün oyuncular ön oyundaki gibi sıra ile sahneye gelirler. Sunak ortadadır ve üstünde martı vardır. Oyuncular saygılarını sunduktan sonra tekrar seyirciye fotoğraf verdikten sonra oyun biter. Son sahnede, Çehov'a değil bu sefer intihar eden Treplev karakterine saygılarını sunmaktadırlar.

Dekor tasarımını incelediğimizde platform ve korkuluklarla oyun alanının sınırlandığını; platform yükseklikleri ile farklı oyun alanlarının yaratıldığını görmekteyiz. Bu oyunda kullanılan dekor parçaları dönemi yansıtmaktadır. Dekor tasarımında, stilize ve sembolik öğeler görmekteyiz. Ön oyunda, ortada bulunan sunağın Çehov'un mezarı olarak gördükten sonra sırası ile "Martı" adlı oyunun içerisindeki oyunun sahnesi, malikanenin başka bir odasında masa, Treplev'in çalışma masası ve en son olarak Treplev'in mezarı olarak görmekteyiz. Sanki bu sunak Çehov'dan itibaren, Treplev'in intiharına ve mezarına kadar giden bir yol olarak algılanabilir. Böylece, karşımıza çıkan reji ve dekor yorumlamasında "Martı" adlı oyununun karakteri olan Treplev'de, Çehov'un hayatından kesitlerin canlandırılması olarak algılanmaktadır. 1 inci perdeden itibaren sahneye getirilen sütunlar ise, oyunun içerisinde yaşanılan önemli olayların habercileridir. Oyunun başında dekor, ev görüntüsünde değildir. Fakat her önemli ve vurucu sahnenin sonunda bu sütunların gelmesiyle dekor daha bir ev görüntüsüne bürünmektedir. Dekor tasarımı ve ışık tasarımı birleşince sahnede bunalım, iç sıkıcı ve kasvetli bir atmosfer yaratılmaktadır. Işık tasarımında daha çok sıcak renkler kullanılmıştır. Dekor tasarımını destekleyici gobolar, renk filtreleri ile verilmektedir. Genelde oyunun geçtiği alan aydınlatılırken sahnenin diğer tarafları gobo ile kasvetli bir hava yaratılmıştır. Kostüm tasarımına bakacak olursak dönemin giysilerine sadık kalınmıştır. Oyunun duygusuyla beraber yaratılan kasvetli ortama uygun ve izlediğimiz karakterlerin yaşantılarını yansıtan renkler görmekteyiz. Böylece kostüm tasarımı, oyunun duygusuna girmemizi sağlamıştır.

Görsel 13: 2013 – 2014 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 14: 2013 – 2014 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 15: 2013 – 2014 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 16: 2013 – 2014 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 17: 2013 – 2014 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 18: 2013 – 2014 Sezonu Martı Oyunundan Fotoğraf

3.1.2 ÜÇ KIZ KARDEŞ

Çehov, Üç Kız Kardeş adlı oyunu 1900'de yazmış ve 1901 senesinde Moskova Sanat Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. (Çalışlar, 1995: s. 143)

Üç Kız Kardeş oyunu Rusya taşrasında geçmektedir. Bu oyun, burjuva sınıfı bir ailenin değişen hayat şartlarıyla birlikte gelen yeni değerler karşısında yaşadıkları bireysel çöküşleri ve çelişkilerini anlatmaktadır. Oyunun geçtiği zamana ayak uyduramayan, sürekli hayal dünyası ya da geçmişi hatırlayan, yapmacık bir hayat yaşayan kendi özlerine dönüp yaşayamayan aile bireylerinin geçmişleri ve geçmişe özlemleri vurgulanmaktadır. Mutlu olmak için çaba sarf eden bireyler gerçek hayatın gelişmeleri ile birlikte ne olduğunu anlamadan hayatın içinde savrulmaktadırlar.

General Prozorov artık hayatta değildir. Öleli bir yıl olmuştur. Prozorov'un ölüm yıl dönümü en küçük kızının vaftiz günüdür. Bundan dolayı ev içerisinde artık hüzün değil mutluluk havası esmektedir. İrina eskisi gibi olmasa bile küçük bir parti vererek evin içerisine neşe saçmak istemektedir. Bu sırada askeri garnizona yeni subaylar gelmektedir. Üç kız kardeş yeni gelen subaylarla tanışınca hayatları daha yaşanır bir hal almıştır. Ne yazık ki bu subayların geçici görevleri olduğu için burada çok kalmayacaklardır. Prozorov'un Kızları Olga, Maşa ve İrina babalarının mesleği üzerine geldikleri taşra yaşantısından sıyrılıp Moskova'ya geri dönmek isterler. Bu üç kız kardeşlerin yanında bir de Andrey Sergeyeviç Prozorov adında erkek kardeşi de vardır. Bilim insanı olmak istemiş fakat meclis üyeliğini seçerek babasının hayalini gerçekleştirememiştir. Başarılı bir eğitim hayatı olmasıyla birlikte bulundukları yerde yaşamaktan mutludur. Oyunun ilk başlarında karşılıklı aşk içerisinde olduğunu düşündüğümüz Natalya İvanovna'ya aşıktır. Aslında bu şekilde olmadığını evlilik sonrasında görmekteyiz. Natalya, kendi yaşantısından sıyrılıp kalburüstü bir ailenin içinde olma hayallerini bu evlilik ile gerçekleştirmektedir.

En az üç dil bilen, kız kardeşler kendilerini yaşadıkları toplumdan farklı görmektedirler. Yaşamlarını sürdükleri taşraya lüks gelmektedirler fakat çok bilgili olmalarına rağmen Andrey'in eşi Natalya bulundukları taşranın yerlilerinden olan yarım yamalak dil bilgisi ile kardeşlere hükmetmeye ve küçümsemeye başlamıştır. Bilgilerini kullanamayan kız kardeşler sessizce olayları izlerken, kendi içlerinde bir isyanın ateşini beslemektedirler.

Kız kardeşlerin en büyüğü olan Olga Öğretmendir. Öğretmenlik mesleğini sevmemesine rağmen işini yapar. Müdür olduktan sonra mesleğinde daha fazla çalışmak zorunda kalır. Küçük kardeşi İrina'ya hayatın gerçeklerini anlatarak aşk ile evliliğin olmadığını, kadınlar görevlerini yapmak için evlenir nasihatini verir. İrina ise Baron Nikolay ile arada aşk olmadan evlenme teklifini kabul eder. Baron, daha fazla para kazanmak için mesleği olan askerliği bırakır ve bir madende çalışmaya başlar. Vasili Vasiliç Solyoniy ile aralarında anlaşmazlık üzerine düello kararı alınır. İvan Romanoviç Çebutıkin orduda doktordur. Belki geri dönmeyecek şekilde yola çıkacaktır fakat yola çıkmadan önce bir düelloda şahitlik ve doktorluk yapacaktır. Baron olan Nikolay Lvoviç Tuzenbah düelloda hayatını kaybeder ve ölüm haberini doktor getirir. Bu acı olayla birlikte İrina'nın Moskova'ya gitme ve mutlu evlilik hayali kaybolmuştur. Burada İvan Romanoviç Çebutıkin karakteri neredeyse Çehov'un kendisidir. Bu karakterde kendini yazmış olduğunu şu sözlerle anlıyoruz:

> *"Hepsinin canı cehenneme… Hepsinin… Doktor sanıyorlar beni, hastalıkları iyileştiririm sanıyorlar; ama hiçbir şey bilmiyorum, Bütün bildiklerimi unuttum, hiçbir şey hatırlamıyorum, hepsini unuttum, hepsini.(...) Hepsinin canı cehenneme. Geçen çarşamba bir kadına baktım Zasip'de… Öldü… Benim yüzümden öldü. Evet, bir şeyler biliyordum yirmi beş yıl önce, ama hiçbir şey hatırlamıyorum şimdi. Hiçbir şey. İnsan bile değilim belki, sadece kollarım, bacaklarım, bir de başım var; belki yaşamıyorum bile, sadece dolaşıyorum, yemek yiyorum, uyuyorum.(…) Ah, keşke*

yaşamasaydım!(…) Allah kahretsin… Geçen gün kulüpte konuşuyorlardı… Shakespeare'in, Voltaire'in sözünü ediyorlardı… Hiçbirini okumadım, elime bile almadım, ama okumuş gibi davrandım. Ötekiler de benim gibi. Bomboş! Çarşamba günü öldürdüğüm kadın geldi aklıma… Gözlerimin önüne geldi… Tiksindim kendimden, iğrendim, gidip içtim…" (Tamer, Yıl: 1970 s.55-56)

Ortanca kardeş Maşa, Fiyodor İlyiç Kuligin ile evlidir. Kuligin öğretmendir ve Latinceyi iyi bilmektedir. Kardeşlere göre soylu bir aileden gelmemektedir. Kardeşlerin yanında kendini daha aşağıda görmektedir. Maşa, bu durumdan hoşlanmaz fakat eşi Kuligin'e bu durumu söylemez. Çünkü Maşa, kafasında canlandırdığı adam ile evli değildir ve mutsuzdur. Babasının arkadaşı olan Chanan Andre Nikolas, üç kız kardeşin yaşadığı taşraya atanmış ve İrina'nın vaftiz gününde davetsiz bir şekilde gelmesiyle Maşa'nın hayatında değişimler başlamıştır. Nikolas, evliliğinin sorunlu ve mutsuz olduğunu Maşa'ya anlatır. Maşa ile Nikolas flört etmeye başlarlar. Maşa, eşi Kuligin'i aldatmaktadır. Mutluluğunu Nikolas'ın kollarında bulduğunu düşünmektedir. Olaylardan haberi yokmuş gibi davranan Kuligin, müfettişlik görevine atanmıştır. Yeni görevi ile beraber Kuligin'in özgüveni yerine gelmiştir. Eşi Maşa'yı büyük bir bağlılıkla ve olduğu gibi sevmektedir.

Üç kız kardeş olaylar karşısında birbirlerine daha sıkı sarılmak zorundadırlar. Bulundukları yerde toplumsal dönüşümle beraber isyan çıkmıştır. Taşra kentinde bu olaylarla beraber çıkan yangın birçok mahalle ateş içinde kalmıştır. Üç kardeşin yaşadığı evde yanmaktadır. Subaylar buradan ayrılmaktadırlar ve bu taşra kenti eskisi gibi dışarıdan gelenlere kapanmıştır. (Tamer, Yıl: 1970 s.7-86)

3.1.2.1 2013 – 2014 SEZONU, İSTANBUL DEVLET TİYATROSU

İstanbul devlet tiyatrosunun 2013 – 2014 sezonunda hazırlamış olduğu "Üç Kız Kardeş" adlı oyunun afişi ve künyesi şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 10/05/2019)

Görsel 19: 2013 – 2014 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyununun Afişi

Yazar: Anton Pavloviç Çehov

Çevirmen: Ataol Behramoğlu

Yönetmen: Mehmet Birkiye

Dekor Tasarımı: Behlüldane Tor

Kostüm Tasarımı: Ayşe Şirin Dağtekin Yenen

Işık Tasarımı: İzzet Önder Arık

Dramaturg: M. Melih Korukçu

Müzik: Çağrı Beklen

Koreograf: Alpaslan T. Karaduman

İstanbul devlet tiyatrosunun hazırlamış olduğu "Üç Kız Kardeş" adlı oyunun dekor tasarımı perspektifli 3 adet yalancı portalden oluşmaktadır. Eskitme şeklinde, koyu gri patine tekniği ile boyalıdır. 3 üncü portalin arkasında sağ kulisten sol kulise doğru rampa vardır. Bu rampa, evin dışarısında ki sokağı temsil etmektedir. Rampanın arkasında ise yaklaşık 1 metre 20 santimetre yüksekliğinde dar bir platform ve fon vardır. Bu platformun üzerinde sağ kulisten sol kulise doğru giden küçük bir tren maketi vardır. Bu tren, oyun içerisinde askerlerin kasabaya gelmeleri ve gitmeleri gösterilmektedir. Fon ise, iki boyutlu bir kasaba manzarası resmedilmiştir. Tren maketi ile birlikte bakıldığında trenin uzak bir yerden geldiğini sahne içerisinde algılamaktayız. Sahnenin orta kısmında büyük bir masa ve 10 adet sandalye vardır. Sahnenin sağ ön kısmında kırmızı josephin koltuk ve puf; sol ön kısmında döneme uygun bir piyano vardır. Piyanonun ve masanın sağ ön kısmına doğru üst üste düzenli bir şekilde dizilmiş yığınla kitaplar vardır. Sahnenin ön tarafında ve 3 üncü portalde aralıklı koyu gri stor perdeler vardır. Bu stor perdeler hem sahne geçişlerinde hem de 3 üncü portaldeki stor perdeler gece olduğunu belirtmek için kullanılmıştır. 3 üncü portaldeki stor perdeler, evin hizmetlileri tarafından seremoni şeklinde indirilmektedir. Seyircilerin görebilecekleri şekilde sofita kısmına martı maketleri asılmıştır.

Sahnenin önündeki ve 3 üncü portaldeki stor perdeler kapalıdır. Müzik ile birlikte bu stor perdeler açılırken oyuncular kendi hallerinde günlük yaşamlarını sürdürmektedirler. Kimi oyuncular konuşur vaziyette, kimi oyuncular ise dolaşmaktadırlar. Repliklerin başlangıcı ile beraber evin hizmetlileri masanın üzerindeki kırmızı masa örtüsünü toplayıp yerine beyaz masa örtüsünü sermektedirler ve yavaş yavaş yemek masasını kurmaktadırlar. Askerlerin kasabaya tayinlerinin çıkıp gelme sahnesinde ise fonun ön kısmındaki dar platformdan küçük bir tren maketi geçmektedir. Konuşmalardan askerlerin geldiğini anlarız. Aynı zamanda sofitadan belli bir seviyeye kadar üzeri led ışık ile çevrilmiş vektörel Moskova silueti müzik eşliğinde iner. 2 inci perde ise sağ ve sol portalin önünde iki adet yatak vardır. Sofitadan, Moskova silueti indirilmiştir. Kostümler değişmiştir. Oyun içerisinde çıkan olaylardan kaynaklı çok fakir gözükmektedirler. Seyircilerin gözü önünde ev eşyalarını tek tek çıkartılıp yerlerine 2 adet paravan, küçük bir masa, 2 adet sandalye ve bolca kıyafet getirirler. Artık buradan ihtiyacı olan insanlara yardım etmeye çalışırlar. Askerlerin, görevlerinin bitimi ve kasabadan ayrılma sahnesinde ise tekrar tren maketi kullanılır. Askerlerin gitmesi ile birlikte sahne değişir. Oyunun başından, askerlerin gidişine kadar dekoru iç mekan olarak görmekteyiz. Bu sahnede ise dış mekana çıkmaktayız. Teknik ekip ve oyuncuların yardımı ile sahnedeki dekor parçaları çıkartılır. Sahnenin sağ ön kısmına bir adet bank; sol ön kısmına ise ferforjeden yapılmış masa ve iki adet sandalye getirilir. Oyuncular ellerinde ki çuvallarla sahnenin her tarafına kuru yaprakları dağıtırlar. Böylece sahnenin boş olması ve kuru yapraklarla birlikte dekorda dış mekana çıktığımızı anlarız. Oyunun başından bu yana belli bir süre geçmiştir. Bu zaman atlamalarını özellikle askerlerin gelişi – gidişi, 2 inci perde de olayların başlaması ve herkesin perişan halde olmaları, askerlerin gidişinden sonra her tarafın sonbahar yaprakları ile kaplanması seyirciye oyunun bahar ile sonbahar arasında geçtiğini aktarmaktadır. 2 inci perdenin son sahnesinde üç kız kardeş sağ taraftaki banka oturarak olayları değerlendirmesi ve konuşmaları sırasında sofitadan üzerlerine parça tüller atılmaya başlanır. Artık ışık değişimi ile oyunun bitiminde neredeyse üç kız kardeş sofitadan atılan parça tüllerin

arasında neredeyse kaybolmuşlardır ve oyun ışığın azalması ile bitmektedir.

Genel hatları ile dekor tasarımına baktığımızda, stilize bir dekor tasarımı görmekteyiz. Sahnede var olan 3 adet yalancı portal ile evin büyüklüğünü ve görsel açıdan boş bir mekanı, önden arkaya daraltarak perspektif ile seyirci gözünde sahneyi doldurarak göstermektedir. Bu ana dekorun eskitme koyu gri boyanması oyunun içerisinde çıkan olaylar ve yangınlara atıfta bulunmaktadır. Dekorun bu şekilde boyanması, 1 inci perdeden 2 inci perdeye geçişte atmosfer açısından kolaylık sağlamaktadır. Ailenin içyapısı, ekonomik durumları ve anlatılmak istenilen bozuk düzen yapısına başarılı bir şekilde uyum göstermektedir. Fonun iki boyutlu ve renkli boyanması karikatürize bir etki yaratmıştır. Aynı zamanda küçük tren maketinin geçmesi ile uzaklık kavramını dekor tasarımında görmekteyiz. Işık tasarımı ile beraber bakıldığında, 1 inci perde de ferah bir ortam varken, 2 inci perdenin belli bir kısmına kadar kasvetli bir ortam yaratılmıştır. 2 inci perdenin sonunda askerlerin gidişi ile dış mekana geçtiğimizde sonbaharın etkisi ile melankolik, hüzünlü bir ortam görmekteyiz. Fakat oyunun bu kısmında atmosfer ile karakterlerin rahatladığını da anlamaktayız. Oyunun başından sonuna kadar kullanılmayan sofitada asılı duran martı maketleri Çehov'un ünlü oyunu olan "Martı" oyununa göndermedir. Aynı zamanda, fon ile birlikte dekor tasarımına karikatürize bir öğe katmaktadır. Işık tasarımında, sahne içerisinde soğuk renkler kullanılırken; fonda ise sıcak renkler kullanılmaktadır. Böylece, hem iç mekan ve dış mekan ayrımı daha fazla anlaşılır olmaktadır. Aynı zamanda yaratılmak istenilen perspektif algısına büyük derecede katkı sağlamaktadır. Kullanılan soğuk ışık tasarımında, karakterlerin iç dünyasının algılanmasında büyük katkı sağlamaktadır. Kostüm tasarımları, döneme bağlı kalınmıştır. Kullanılan renkler, karakterlerin statüsü ile birlikte nasıl bir iç dünyasına sahip olduğunu anlatmaktadır. 2 inci perdenin başlangıcında, karakterlerin statüsünün düştüğünü ve herkese yardım eli açtıklarını kostüm tasarımının etkisi büyüktür. Eski, yırtık kostümler oyunun içerisinde çıkan olaylar ve yangınların etkisi düşünülerek tasarlanmıştır. 2 inci perdenin sonunda

karakterleri bir hüzün kaplamıştır. Buna göre ana karakterler daha koyu giyinmektedirler.

Görsel 20: 2013 – 2014 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

Görsel 21: 2013 – 2014 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

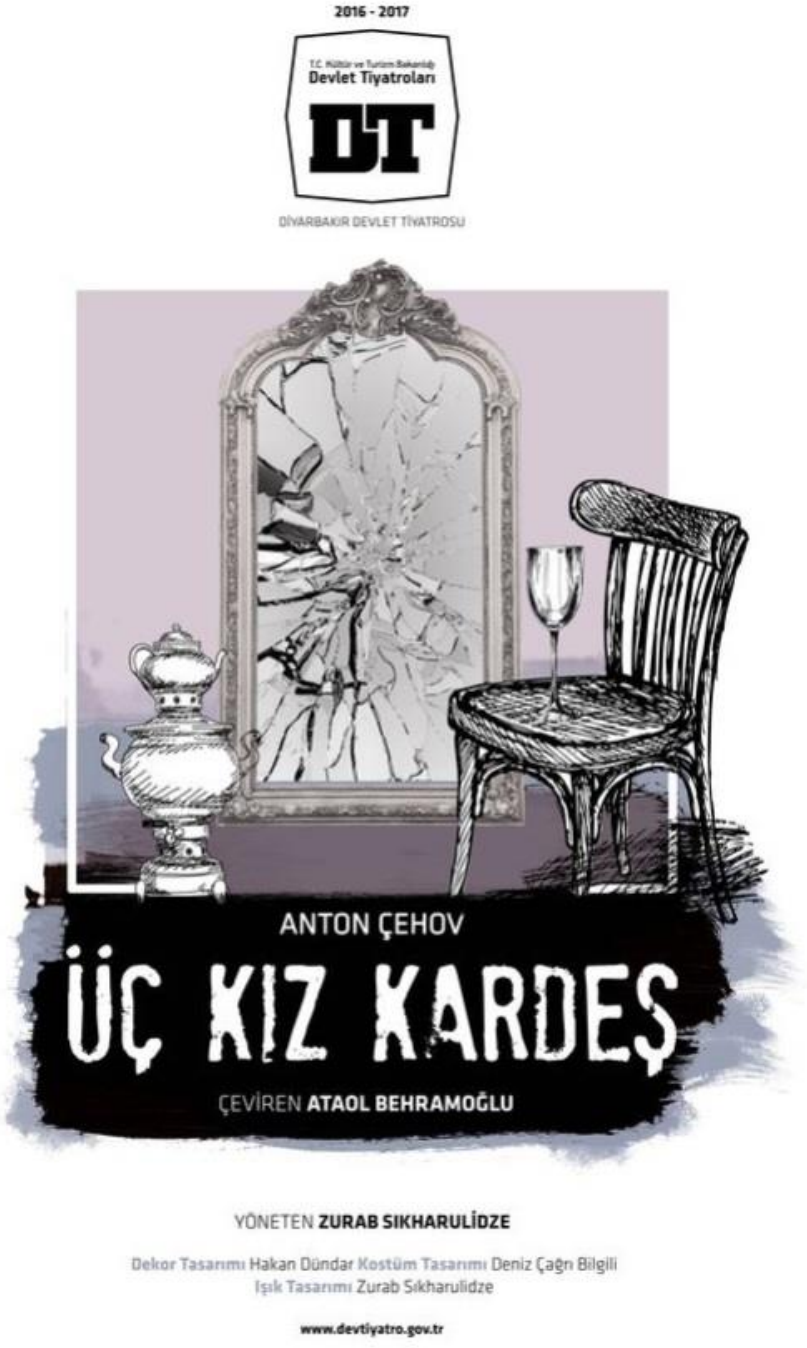
Görsel 22: 2013 – 2014 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

Görsel 23: 2013 – 2014 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

3.1.2.2 2016 – 2017 SEZONU, DİYARBAKIR DEVLET TİYATROSU

Diyarbakır devlet tiyatrosunun 2016 – 2017 sezonunda hazırlamış olduğu "Üç Kız Kardeş" oyununun afişi ve künyesi şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 10/05/2019)

Görsel 24: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyununun Afişi

Yazar: Anton Pavloviç Çehov

Çevirmen: Ataol Behramoğlu

Yönetmen: Zurab Sıkharulıdze

Dekor Tasarımı: Hakan Dündar

Kostüm Tasarımı: Deniz Çağrı Bilgili

Işık Tasarımı: Zurab Sıkharulıdze

Diyarbakır devlet tiyatrosunun hazırlamış olduğu "Üç Kız Kardeş" adlı oyununun dekorunda ilk göze çarpan uzun ve büyük bir boş sahnedir. Sahnenin en arkasında tam orta kısmına gelecek şekilde, yarı saydam sanayi tipi paketleme naylonu sofitaya bağlı durmaktadır. Bu naylon, katman oluşturmak üzere 2 farklı sofita borusuna asılmıştır. Işık tasarımı ile bakıldığında naylonun iç kısmından verilen ışık, naylonun üzerine renk filtreleri ile ortaya farklı bir atmosfer yaratılmaktadır. Kulis perdeleri yerine, yine aynı sanayi tipi naylon görmekteyiz. Seyirci kısmından bakıldığı zaman sahnenin önünden arkasına doğru yarı saydam bir görüntü elde edilmektedir. Portal ve kulis perdelerinin ön kısımlarına düzensiz yerleştirilmiş; 2x2'lik demir profillerden ayaklı çerçeve şeklinde imal edilen kırık aynalar görmekteyiz. Sahnenin arkasında bulunan naylonun ön kısmına yatay bir şekilde yerleştirilmiş uzun bir masa ve sandalyeler vardır. Dekor tasarımında, zemin tercih edilmemiştir. Sahnenin ahşap zemini üzerine başka oyunlarda da kullanılmak için siyah kauçuk bir zemin vardır.

Oyun, tek perdeye indirilerek sahneye uyarlanmış rejisini görmekteyiz. Oyun, başladığı sahne düzeninde bitmektedir. Sahne değişimi tercih edilmemiştir. Müzik ile beraber ışıklar açıldığında ana karakterleri farklı aynaların önünde ellerindeki kitapları okurken görmekteyiz. Oyunun başlamasından itibaren olayların gelişmesi ile birlikte karakterlerin duygularıyla birlikte mizansenlerini izlemekteyiz. Dekor tasarımında sembolik öğelere daha fazla yer verilmektedir. Kırık aynalar aile içerisinde ki anlaşmazlıklar ve her karakterin kendi

çıkmazlarını anlatmaktadır. Sahnenin büyük ve boş görüntüsü, yaşadıkları yerde kendilerini bir türlü var edemediklerini anlatırken; iç dünyalarında ve normal hayatta kendilerini yalnız hissetmelerini aktarmaktadır. Bir türlü çıkamadıkları bu ortamda kendi kendilerini izole ettiklerini, sahnenin kulisleri ve arka tarafta bulunan naylondan anlamaktayız. Dekor tasarımı, ışık tasarımı ve reji yorumu daha çok karakterlerin iç dünyalarına yönelik olan kurgusunu görmekteyiz. Karakterlerin iç dünyalarını ortaya çıkarabilmek adına dekor ve ışık tasarımları büyük rol oynamaktadır. Işık tasarımında duygu geçişlerine önem verilmiştir. Karakterlerin duygularına göre hem soğuk ışıklar hem de sıcak ışıklar kullanılmaktadır. Dekor ile birlikte ışık tasarımı tam anlamıyla karakterlerin iç dünyalarını ortaya koymaktadır. Arka tarafta ve kulis perdelerinin yerine kullanılan naylona verilen ışıklar renk filtreleri ile birlikte farklı atmosferler yaratılmaktadır. Genelde kasvetli bir atmosferde oynanan oyun, ışık tasarımıyla beraber ferah ortamlarda yaratılmaktadır. Kostüm tasarımına bakacak olursak, dekor ve ışık tasarımından ayrılmaktadır. Çünkü dekor ve ışık tasarımında ön plana çıkan sembolik anlayış burada karşımıza tam tersi olarak çıkmaktadır. Kostüm tasarımı, döneme uygun ve gerçekçidir. Bu tarz reji yorumlarında, dekor ya da kostüm tasarımlarından bir tanesi gerçeğe yakın yapılması izleyenleri daha çok oyununun içine almaktadır. Kostüm tasarımı ne kadar gerçeğe yakın olsa bile kostümlerde seçilen renkler karakterlerin iç duygularına yönelik seçilmiştir.

Görsel 25: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyununun Kostüm Tasarımından Örnek

Görsel 26: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

Görsel 27: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

Görsel 28: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

Görsel 29: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

Görsel 30: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

Görsel 31: 2016 – 2017 Sezonu Üç Kız Kardeş Oyunundan Fotoğraf

3.1.3 VANYA DAYI

Çehov, *"Vanya Dayı"* adlı oyunu 1899 yılında yazmıştır. (Çalışlar, 1995: s. 143) 1888 yılında yazmış olduğu *"Koru Şeytanı"* adlı oyununun düzenlemesi bitmiş halidir. Her iki oyun içerisinde bazı karakterler neredeyse birebir aynıdır.

Vanya dayı adlı oyunda bireylerin, birbirleri ile olan ilişkileri içerisinde yaratılan bunalımı ve diğer oyunlarında olduğu gibi yine eski hayatlarına özlem ile kurtulma çabasını işlemektedir. Oyun içerisindeki karakterler, aynı mekan içerisinde yaşayan aile bireylerinin eylemlerini eleştirme çabası içerisindedirler. Karakterler, aile bireylerini eleştirirken aslında kendilerini eleştirmektedirler. Eskiden burjuva olan bu aile, kültürlü ve düşünebilen bireyler olmalarına karşın düşünmeden hem iç dünyalarında kendilerini ve etrafındaki insanları eleştirmektedirler. Aslında tüm bu eleştiriler, bireylerin kendi iç benliklerinde sorumluluklarından kaçarak bir başka aile bireyinin üstüne atma duygusudur.

Vanya karakteri, eski eniştesi Profesör Serebryakov'u; Doktor Astrov, emekli Profesörün genç ve güzel hatta herkesi ilk görüşte kendisine ilgi uyandıracak güzelliği ile eşi Yelena'yı; Profesörün küçük kızı Sonya ise sanki tozpembe gibi yaşamını görüp, kendi üvey annesi Yelena'nın yaşamı ve güzelliği ile kıyaslayarak kendini eleştirmektedir. Sonya, kendini bu şekilde acımasızca eleştirerek, kendisiyle barışık olamamasını en iyi anlayan, kendisinin kişiliğine dair gerçekçi bir şekilde yorumlarını söyleyebilen Vanya Dayı'dır. Vanya Dayı ise yaşam hayallerini kırklı yaşlara kadar yapmak isteyen ve bu hayallerini gerçekleştirebilmek için büyük çaba sarf eden bir karakterdir. Hayallerini gerçekleştirememiş olması Vanya Dayı'yı büyük hayal kırıklığına uğratmıştır; artık yaşamını amaçsız, iradesiz ve umarsız biri olarak devam etmektedir. Hatta annesinin sitemine şu sözlerle karşılık vermiştir:

> *"Mariya Vasilyevna: Bağışla Jan (Vanya), ama şu son yıl içinde öyle değiştin ki, seni tanıyamaz oldum… Kesin görüşleri olan bir insandın sen, parlak bir kişiliktin.*

Voynitski (Vanya Dayı): Ya, evet! Parlak bir kişiliktim hiç kimseyi aydınlatmayan… Parlak bir kişilikmişim… Bundan daha zehirli bir alay olamaz. Tam kırk yedi yaşımdayım. Bir yıl öncesine kadar bende tıpkı sizin gibi, gerçek yaşamı görmemek için, gözlerimi bile bile sizin o bilimsel kılıklı saçmalıklarınızla dumanlandırmaya çalışıyor ve iyi bir şey yaptığımı sanıyordum. Ama şimdi, ah bir bilseniz! Kederden, öfkeden uyku tutmuyor geceleri! Yaşlılığımın şimdi elde etmeme olanak tanımadığı şeyleri elde edebilecek olduğum zamanı öylesine aptalca harcadığım için." (Behramoğlu, 2014: s. 4)

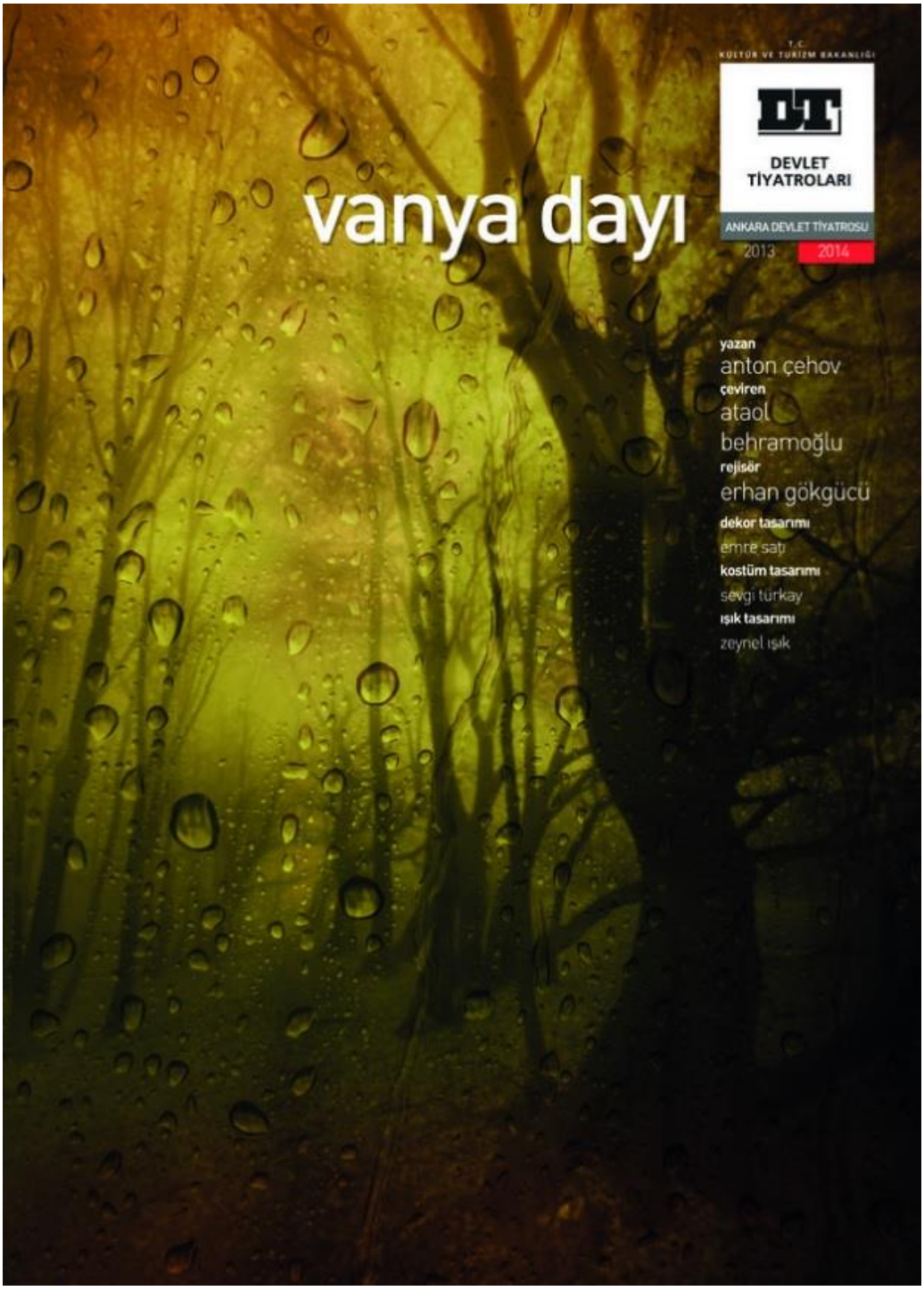
Vanya Dayı, malikane çalışanları ve yeğeni Sonya ile yıllarca tarlada toprak işçiliği yaparak akademisyen olan eniştesi Profesör Serebryakov'a yıllarca para göndermiştir. Profesörün, yaşam tecrübesiyle birlikte emekli olduktan sonra malikanede yaşayanlara ve kendisine destek olacağı umudunu beslemiştir. Profesör artık emekli olmuştur. Geçmişte yaşadığı taşradaki malikaneye kesin dönüş yapmıştır. Emekli olduktan sonra profesör ikinci evliliğini otuzlu yaşlarında genç ve güzelliği ile herkesi kendine hayran bırakan Yelena ile yapmıştır. Yelena, emekli Profesöre sadık, sevecen olması dışında hiçbir iş yapmayan, amaçsız ve başka erkeklere ilgi duymayan biridir. Hatta bu amaçsızlığı ile malikane içerisinde eleştiri konusu olmuştur. Profesör akademik hayatı boyunca kendini var etmeye çalışmış ve şaşalı yaşamının ardından taşraya taşınması kendisiyle ve düşünceleri ile baş başa kalması acı vermiştir.

Profesör genç eşi ile birlikte emekli olduktan sonra yeni taşındığı bu malikanede, yemek saatlerini, çay saatlerini ve çalışma saatlerini de değiştirmiştir. Değiştirmiş olduğu çalışma disiplininin yerini tembellik ve düzensizlik almıştır. Bu değişiklik olmadan önce Vanya Dayı, sonya ve Vanya Dayı'nın annesi bu çalışma düzeni için büyük çaba sarf ederek oluşturmuşlardır. Profesör malikane içerisinde yeni fikirler, yeni buluşlar yapmak yerine edebiyat ve sanatla ilgili konulara dalıp sonatlar yazıyordur fakat herkesin kendisinden daha farklı beklentileri vardır. Profesör ve genç eşinin istemeden getirdikleri bu tembellik durumu malikanede yaşayanlar

için artık dayanılmaz bir hal almaktadır. Aile toplantısı sırasında profesör yaptığı konuşmada bir karar aldığını ve bu kararı uygulayacağını belirtir. Bu karar ise, malikaneyi daha iyi olması için uğraşmak yerine malikaneyi satıp kendi alacağı payı Vanya Dayı, Sonya ve diğer malikane çalışanları arasında bölüştürmektir. Vanya Dayı bu durumdan hoşlanmaz ve hiddetle karşı çıkar. Onun için malikane ve toprak işçiliğinin paradan çok maneviyatı vardır. Yıllardır emek verdiği bu malikane ve toprak işçiliği hem kendisine, hem de tüm ailesini geçindirmiştir. Vanya Dayı'nın düşüncesi, kesinlikle malikanenin satılamayacağı yönündedir. Profesör ve genç eşi bu toplantının ardından malikaneyi terk edip başka bir yere yerleşirler. Vanya Dayı, malikane sakinleri ve toprak işçileri için eski düzene dönmek zor olacaktır. Fakat içlerindeki inançla bunu başaracaklardır. (Behramoğlu, 2014: s. 1-24)

3.1.3.1 2013 – 2014 SEZONU, ANKARA DEVLET TİYATROSU

Ankara devlet tiyatrosunun 2013 – 2014 sezonunda hazırlamış olduğu "Vanya Dayı" adlı oyunun afişi ve künyesi şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 10/05/2019)

Görsel 32: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyununun Afişi

Yazar: Anton Pavloviç Çehov

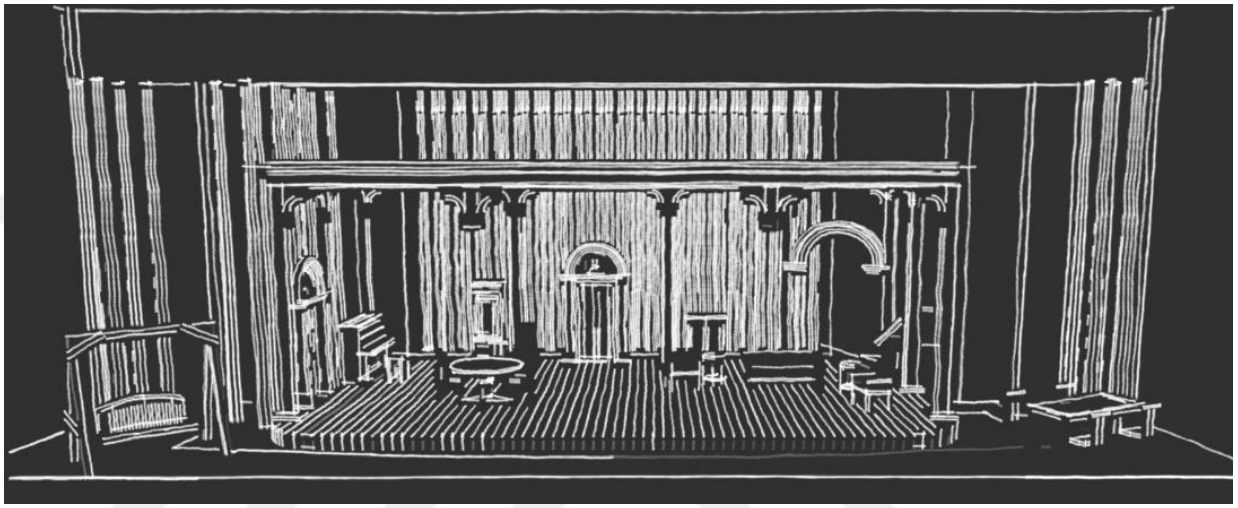
Çevirmen: Ataol Behramoğlu

Rejisör: Salih Erhan Gökgücü

Dekor Tasarımı: Emre Satı

Kostüm Tasarımı: Sevgi Türkay Doster

Işık Tasarımı: Zeynel Işık

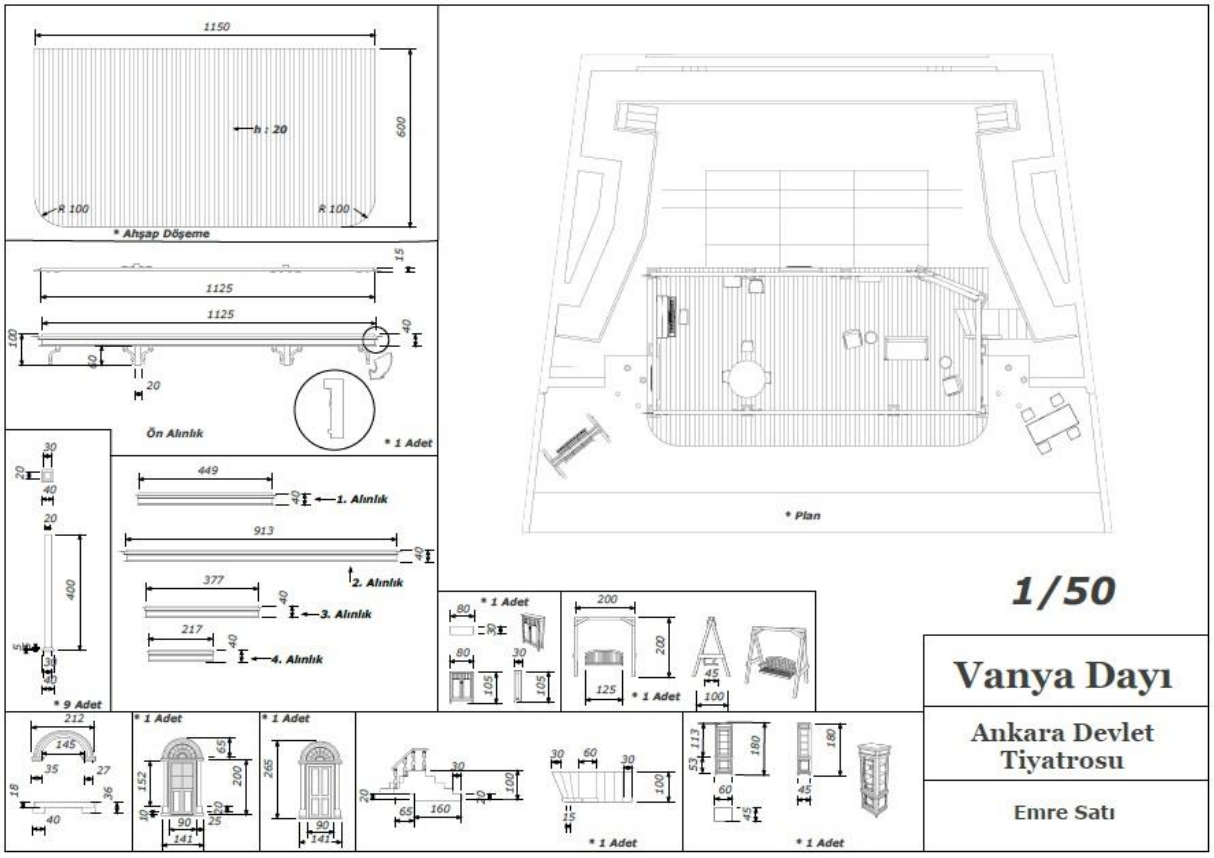
Görsel 33: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyununa Ait Dekor Eskizi

"Vanya Dayı" adlı oyun devlet tiyatrolarının genel müdürlüğünde yani Ankara'da sahnelendi. Eskiden sinema olarak faaliyet gösteren daha sonra devlet tiyatroları tarafından tiyatro sahnesi halini alan Akün sahnesinin olanaklarına göre oyunun dekor, kostüm, ışık ve rejisi düzenlendi. İncelediğimiz oyunun dekor tasarımında büyük bir evin salonunu görmekteyiz. Sahnenin ortasına konumlandırdığımız, 11,5 metre genişliğinde, derinliği 6 metre, yüksekliği 20 santimetre olan bir platform vardır. Bu platform evin salonunun sınırlarını çizmektedir. Evin duvarları yoktur. Fakat tavan sınırını, platform üzerinden 4 metre yüksekliğinde kolonlar ve bu kolonların üzerinde 40 santimetre yüksekliğinde alınlıklar belirlemektedir. Böylece platform ile evin alt sınırlarını çizerken kolon ve alınlık ile üst sınırı da belirlenmektedir. Platformun, arka tarafına ve sol ön tarafına gelecek şekilde iki kapı vardır. Arka taraftaki kapı evin sokağa açılan kapısı, sol ön taraftaki kapı ise evin bahçesine açılan kapıdır. Platformun, sağ tarafına gelecek şekilde evin üst katlarına çıkılan

merdiven bulunmaktadır. Bu merdivenin arka tarafında kalan iki kolon arasına monte edilmiş yay şeklinde evin başka bir bölümüne açıldığını belirten bir alınlık vardır. Platformun sağ orta alanında döneme uygun oturma grubu, sol orta alanda ise yuvarlak masa ve sandalyeler vardır. Masanın arka sol çaprazına gelecek şekilde piyano; masanın hemen arkasında döneme uygun camlı bir vitrin ve koltuk vardır. Dekorun arka, sağ ve sol kısımlarında dönemin Rusya'sında bolca bulunan huş ağaçları yer almaktadır. Platformun arkasında, huş ağaçlarının önünde koyu mavi krep tül vardır. Bu krep tül oyun içerisinde birçok amaç için kullanılmaktadır. Krep tülün üzerine, oyun içerisinde projeksiyondan yağmur efekti verilmektedir. Işık tasarımı ile birlikte arka tarafta bulunan huş ağaçlarını rejiye göre ışık ile gösterilirken, istenildiği zaman evin arka tarafında ki ağaçları görmemekteyiz. Platformun ön tarafı bahçe olarak düşünülmektedir. Sağ tarafta sürekli çay içilen ve dinlenme yeri olarak tasarlanan bahçe içerisinde masa ve sandalyeler vardır. Sol tarafta ise iki kişilik bir salıncak vardır. Dekorun ön kısmı bahçe olduğundan zemine suni çim ve sonbahar yaprakları bulunmaktadır.

Ankara devlet tiyatrosuna ait olan Akün sahnesi, eski bir sinemadan tiyatro sahnesine dönüştürüldüğü için avantajları ve dezavantajları vardır. Akün sahnesi, amfi sahnelere örnektir. Sahne yüksekliği yoktur ve zeminden seyirci koltukları başlayarak yukarı doğru gider. Portal ile seyirci koltukları arasında geniş bir alan vardır. Bu alan, sahne yüksekliği olmadığı için dekor tasarımı yaparken rahatlatıcı bir unsurdur. Portal genişliği, açılıp kapanan portal ile 13 – 14 metre arasında değişmektedir. Seyirci kısmına yaklaşıldığı zaman bu alanın genişliği 17 – 18 metreye kadar ulaşmaktadır. "Vanya Dayı" adlı oyunun dekor tasarımını yaparken bu alan avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ev dekorunun ön tarafına, oyunun gerektirdiği bahçe kısımlarını ekleme fırsatı yaratmaktadır. Böylece oyun içerisinde belirtilen sahne geçişleri ve sahne geçişleri süresi ortadan kalkmaktadır. Oyunun dekor tasarımı tek mekan gibi gözükmesine rağmen sahnenin olanakları ile birlikte farklı mekanlarda görmekteyiz. Bu mekanları sıralayacak olursak; evin geniş bir salonu, evin bahçesi ve arka tarafta bulunan evin sokağını oyun içerisinde

görmekteyiz. Dekor tasarımı oluşturulurken, oyunun geçtiği dönemin Rusya'sının sosyal – kültürel durumu, ekonomik durumu, mimarisi ve günümüzde müze olarak halka açılan Çehov'un yaşamış olduğu evi incelenerek, oyunun geçtiği mekanlara sadık kalınarak tasarlanmıştır. Dekor tasarımı, stilize olarak karşımıza çıkmaktadır. Evin mobilyaları, dönemin Rusya'sında kullanılan mobilyalara sadık kalınmıştır. Oyunun geçtiği ana mekan olan evin salonunun duvarları bulunmamaktadır. Karakterlerin, iç dünyalarında ki karmaşıklığı, kırılganlığı, aile yapısındaki anlaşmazlıklar ve dönemin Rusya'sının çökmeye yakın yapısına göndermedir. Dekor tasarımı ne kadar stilize düşünülse bile kolonların, kapıların, evin döşemesi ve alınlıklar dönemin mimari hatlarından izler taşımaktadır. Mobilyaların gerçekçi ve evin yapısı döneme yakın olması daha gerçekçi bir dekor tasarımı ortaya koymaktadır. Işık tasarımı yapılırken, dönemde elektriğin oyunun geçtiği kasabaya gelmemesi ve "Rusya'nın beyaz geceleri" tabirinden yola çıkılarak yapıldığını görmekteyiz. Rusya'nın dünya üzerindeki konumundan kaynaklı geceler daha kısa geçmektedir. Bu yüzden Rusya'nın geceleri daha aydınlık yaşanmaktadır. Oyunda, gece sahneleri elektriğin olmamasından kaynaklı gaz lambaları kullanılarak yaratılmış ışık tasarımı görmekteyiz. Kostüm tasarımına bakacak olursak, dönemin giysilerine sadık kalınarak imal edilmiştir. Kumaş seçimlerinde ise soft renkler görmekteyiz. Çehov'un oyunlarının ağırlığı ile birlikte bakıldığında o kadar renkli bir dünyaları yoktur.

Görsel 34: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyununa Ait Teknik Çizim

Görsel 35: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyununa Ait Dekor Fotoğrafı

Görsel 36: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyununa Ait Dekor Fotoğrafı

Görsel 37: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 38: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 39: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyunundan Fotoğraf

Görsel 40: 2013 – 2014 Sezonu Vanya Dayı Oyunundan Fotoğraf

3.1.4 VİŞNE BAHÇESİ

Çehov'un son büyük oyunu olan *"Vişne Bahçesi"* 'ni 1903 yılında yazmıştır ve 1904'te Badenweiler'de ölmüştür. (Çalışlar, 1995: s. 139-143) Yaşadıkları dönemde toplumun çelişkilerini en doğru şekilde yansıtan oyun olarak kabul edilmiştir. Çehov'un en yetkin oyunlarından biri olmasıyla birlikte dönemde gerçekçi yazarlar arasında önemi büyük bir oyundur. Çünkü o dönemdeki Rusya'sının toplumsal, ekonomik ve kültürel durumunu gözler önüne sermiştir.

Çehov, Vişne bahçesi adlı oyundaki karakterlerin birbirine olan yabancılaşmalarını ortaya koymaktadır. Bütün karakterler kendisi için cümleler sarf ederken kimse birbirini dinlememektedir. Toprak sahibi bir ailenin çalışmadan yaşamlarını sürdürdükleri ve ellerinde yeteri kadar para olmadığında arsaları bir zamanlar yanlarında çalışan bir işçiye yavaş yavaş kaptırmasını anlatmaktadır. Kimseye yararı olmayan eski fakat geçmişte çok renkli ve lüks yaşamın sürdürüldüğü belli olan Ranevskaya'ların evinin salonundan vişne bahçesi gözükmektedir. Aile bireyleri bu vişne bahçesine manevi olarak bağlıdır fakat onu kurtarmak için hiçbir şey yapmamaktadırlar.

Çocuğu ve kocası ölen Lubov Andreyevna Ranevskaya acılarına dayanamayıp Paris'e taşınmıştır. Yaklaşık 5 yıldır Paris'te yaşayan Andreyevna, zengin, şaşalı bir hayat yaşaması ve sevgilisinin onu aldatması ile birlikte elindeki paranın kıymetini bilememiştir. Düzgün bir karaktere sahip olması ile birlikte nazik bir hanımefendidir. Sürekli çocukluğunu hatırlayan Andreyevna, yaşadığı olaylardan dolayı elindeki toprakları kaybetmeye başlar. Vişne bahçesinden elde edilen gelirle önce bankaya borçlanılmıştır. En sonunda borçları yüzünden çok sevdiği vişne bahçesi ve burada bulunan malikanenin satışa çıkması ile Rusya'ya dönmüştür. Anya ise Andreyevna'nın 17 yaşlarındaki kızıdır. Kardeşi ırmakta boğularak ölmüştür. Bu olayın acısına dayanamayan babası da ölmüştür. Annesi Andreyevna ile yurt dışında yaşamaya karar vermiştir. Neşeli ve kendini düşünen bir yapıya sahiptir. Anya, yaşına rağmen annesi ile yaşadıkları ekonomik sıkıntıları düşünür ve bu ekonomik sıkıntıların

telafini düşünerek var olan borçları telafi etmeye çalışır. Geçmişte bu malikanede çalışan Lopahin, fakir bir aileden gelmesine rağmen ticaret zekası ile çok zengin olmuştur. Lopahin, Andreyevna'ya bankanın vişne bahçesine el koymadan önce kendisine satılması için baskı yapar. Andreyevna ve kardeşi, oyunun geçtiği süre içerisinde satışa bir son verilebilmesi için bir çare ararlar. Andreyevna'nın kardeşi Varya, 24 yaşlarında evlatlıktır. Anya ve annesi Paris'e gittiğinde o malikanede kalmıştır. Lopahin'e aşık olan Varya, ev işlerini yaparken zengin biri olan Lopahin ile evlenerek kutsal yerleri gezme hayalleri kurar. Lopahin, içinde malikane bulunan bahçenin doğal güzelliğini korumak yerine yıkıp yazlık evler yapma peşindedir. Sonunda, vişne bahçesi ve buradaki malikanenin borçlar yüzünden Lopahin'e satılmıştır. Buranın satışı ile birlikte aklındaki yazlık evler kurma hayalini hemen gerçekleştirmeye başlar. Andreyevna, kendisini aldatan sevgilisinin yanına Paris'e döner. Kardeşi ise bankacı olur.

3.1.4.1 2013 – 2014 SEZONU, İZMİR DEVLET TİYATROSU

İzmir devlet tiyatrosunun 2013 – 2014 sezonunda hazırlamış olduğu "Vişne Bahçesi" adlı oyunun afişi ve künyesi şu şekildedir: (www.devtiyatro.gov.tr: 10/05/2019)

Görsel 41: 2013 – 2014 Sezonu Vişne Bahçesi Oyununun Afişi

Yazar: Anton Pavloviç Çehov

Çevirmen: Ataol Behramoğlu

Yönetmen: Vladlen Aleksandrov

Dekor Tasarımı: Savaş Çevirel

Kostüm Tasarımı: Funda Çebi

Işık Tasarımı: Osman Uzgören

Dramaturg: Füsun Ataman Berke

Müzik: Cem İdiz

Koreograf: Neslihan Öztürk

İzmir devlet tiyatrosunun hazırlamış olduğu "Vişne Bahçesi" adlı oyun; tiyatronun klasikleşmiş kırmızı perdesi açılarak başlamaktadır. Günümüzde artık bu kırmızı kadife perde pek kullanılmamaktadır. Bu oyunda, seyirciler tiyatro salonuna girdiklerinde karşılarına az aydınlatılmış dekor ya da mizansenle başlayan oyun yerine kırmızı tiyatro perdesi ile karşılaşmaktadırlar. Tiyatro perdesinin gizemi yadsınamaz. Seyircilerin dekoru görememesi halinde nasıl bir oyun ile karşılaşacakları hakkında afiş ve broşür dışında hiçbir fikirleri olmaz. Böylece seyircilerin merak duygusu artar. Kısacası perdenin açılmasıyla başlayan oyunlarda tiyatro sanatının büyüsü daha fazladır. Perde açıldıktan sonra karşımıza düz beyaz boyanmış bir ev dekoru karşımıza çıkmaktadır. Dekor, 15 santimetre yüksekliğinde sahneyi kaplayan platformun üzerine kuruludur. Platformun, sağ ve sol tarafında 2 şer, arka tarafında 4 adet olmak üzere yüksek tavanlı kapılar bulunmaktadır. Kapıların üstleri penceredir. Her kapının arası belli aralıklarla döşenmiş kolonlar mevcuttur. Zemin ve kapılardan oluşan pano dekor düz beyaz renge boyalıdır. Fonda ise projeksiyon perdesi bulunmaktadır. Oyun içerisinde verilen projeksiyon görüntüleri sahnenin en arkasından perdeye verilmektedir. Böylece görüntülerin önden verildiğinde oluşan oyuncuların ve dekorun gölgesi ortadan kalkmaktadır. Platformun üzerinde düzenli bir şekilde yerleştirilmiş üzeri beyaz örtülerle kaplı 5 adet sandalye vardır.

Kırmızı perdenin açılması ile oyun başlar. Evin bir hizmetlisi sandalyelerin üzerindeki örtüleri kaldırmaktadır. Aynı zamanda

projeksiyondan trenin gelişini görmekteyiz. Evin sahipleri sağ taraftaki seyirci kapısından repliklerini atarak girerler. Sahnenin ön kısmına gelip sahneye çıktıklarında artık eve gelmişlerdir. Dekorda bulunan kapılar kapalıdır. Anya ve annesi, tek başlarına konuştukları sahnenin bitiminde, arka tarafta bulunan 4 adet kapının panosu teknisyenler tarafından seyirciye doğru açılır. Sahnenin arka tarafı arık boştur ve reji olarak evin dışına çıkılmıştır. Oyun içerisinde belirtilen evin arka tarafındaki vişne bahçesinin görüntüsü projeksiyona yansıtılmıştır. 1 inci perde, bu dekor değişimi ile bitmektedir. 2 inci perde de ise dekorun açık olan arka bölümü tekrar kapatılmıştır. Fakat bu sefer kapıların hepsi açıktır. Oyuncular dans ederek sahneye kullanacakları 7 adet sandalye getirirler. Çiftliğin satılıp - satılmaması hakkında konuşulan sahnede sofitadan vişne ağaçlarının yaprakları sahneye yağmaya başlar. Oyun ilerledikçe vişne bahçesinin satıldığını öğrenmekteyiz. Bu sahnenin sonunda sahne teknisyenleri tarafından bütün kapılar ve kapıların üstünde bulunan pencerelerin olduğu panolar sökülüp kulise taşınmaktadır. Sahne aydınlatıldı zaman sadece geriye kapıların arasında bulunan kolonlar kalmıştır. Oyun bitiminde evin sahipleri tekrar toparlanıp evden ayrılırlar ve oyun böylece biter.

Dekor tasarımına bakacak olursak düz beyaz boyanmış stilize edilmiş bir evin salonunu görmekteyiz. Dekor değişimleri oyunun kırılma noktaları seçilerek oyunun içerisine yerleştirilmiş. Dekorda kapıların kapalı olması, ev halkının evi satmak için gelmesini anlatırken; arka panoların açılması yani vişne bahçesinin içerisine girmemiz, Anya ve annesinin birbiri ile konuşup açıldıkları sahneye konulmuştur. 2 inci perde de kapıların açık olması, evin satışa sunulmasına; kapı ve pencerelerin kulise götürülüp sadece evin kolonlarının kalması, evin satışı ve ev halkının tekrar evden ayrılışını anlatmaktadır. Oyunda sandalyeler dışında başka bir mobilya kullanılmamaktadır. Işık tasarımına bakacak olursak; oyun içerisinde duygu geçişlerine göre tasarlanmıştır. Böylece karakterlerin duygularını seyirci tarafından algılanması daha kolaylaşmaktadır. Ev içerisinde sıcak renkler kullanılırken projeksiyondan yansıyan görüntüler renkli olsa bile soğuk renklerdedir. Böylece ev içi ve ev dışı kolayca ayrılmaktadır. Kostüm tasarımında döneme çok fazla bağlı

kalınmamıştır. Dönemin giysilerinden esintiler taşıyan kostümlerin bazıları modernize edilerek tasarlanmıştır. Karakterlerin iç dünyalarına göre seçilen kumaşların renkleri pastel tonlardadır. Böylece dekor ve kostüm tasarımında dönemden esintiler görmemize rağmen karşımıza modern bir oyun çıkmaktadır.

Görsel 42: 2013 – 2014 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 43: 2013 – 2014 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 44: 2013 – 2014 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 45: 2013 – 2014 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

Görsel 46: 2013 – 2014 Sezonu Vişne Bahçesi Oyunundan Fotoğraf

SONUÇ:

Anton Pavloviç Çehov, dünya tiyatrosuna 19. ve 20. yüzyılda getirdiği yeniliklerle ivme kazandırmıştır. Konuları oluşturma tarzı, seçimleri genellikle benzer öğeler taşımasının yanında onu asıl farklı kılan üslubudur. Aynı dönemi paylaşan diğer yazarlardan bu üslubu sayesinde ayrılmaktadır. Konular sakince ilerler ve bu sakinliğin dozu iç eylemlerle bozulmamaktadır. Karakterler birbirlerini anlamak adına bir çatışma içine girmektedirler ve bu durum Çehov'u özel yapan sebepler arasındadır. Bunu takip eden mizahi öğeler hayatı sorgulatır niteliktedir.

Günümüzde ödenekli tiyatrolar, devlet destekli olduğu için dekor-kostüm-ışık bölümleri daha rahat hareket etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde ödenekli tiyatroları tek kısıtlayan nokta sahnelerin konumları ve fizibilitesidir. Bir tiyatro oyununun oluşturulması aşamasında geriye kalan tek şey aklımızın ve hayal gücümüzün eriştiği kadardır.

Devlet Tiyatrolarında 2000 sonrası sahnelenmiş Çehov oyunlarının tasarımlarına bakacak olursak farklı uzamlar görmekteyiz. Bu çalışmada incelediğimiz oyunlarda sabit dekor tasarımları görmekteyiz. Sahne teknolojisi ile uygulanan bir değişim yoktur. İzmir Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Vişne Bahçesi"*, İstanbul Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Üç Kız Kardeş" ve* Sivas Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Martı"* oyunlarının dekor tasarımlarında genelde insan gücüne dayalı ya da sofita borularına asılmış dekor parçaları ile mekan değişiklikleri yapılmaktadır. İzmir Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Vişne Bahçesi"* oyununda projeksiyon kullanılırken; İstanbul Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Üç Kız Kardeş"* ve Sivas Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Martı"* oyunlarında dekorun fon kısmında ressamlar tarafından resmedilmiş görseller görmekteyiz. Sivas Devlet Tiyatrosu ve Bursa Devlet Tiyatrosunda hazırlanmış olan "*Martı"* oyunlarında dekor tasarımı iki farklı yönden ele alınmıştır. Bursa Devlet Tiyatrosunda hazırlanmış olan oyunda, gerçekçi renkler kullanılmıştır.

Analin boya ile zemin boyanırken aksesuarlar gerçekçi bir şekilde boyanmıştır. Oyun içerisindeki değişimler sembole dayalı bir şekilde kurgulanmıştır. Sivas Devlet Tiyatrosunda hazırlanan *"Martı"* oyunu ise, stilize dekor anlayışı ile karşımıza çıkmaktadır. Eskitilmiş beyaz zemin ve kullanılan fon ve kapılarda kumaş ile birlikte yine eskitilmiş beyaz renk kullanılmıştır. Dekor değişimlerinde ise beyaz renge bağlı kalınarak, sahnenin ortasında bulunan platformun üzerine gelecek şekilde beyaz bir perde inmektedir. Her iki oyunda insan gücüne bağlı dekor değişimleri yapılmaktadır. Bursa ve Sivas Devlet Tiyatrosunda fonda ışık değişimleri ile birlikte mekan değişimlerini desteklemektedirler. İstanbul Devlet Tiyatrosu ve Diyarbakır Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu "*Üç Kız Kardeş*" adlı oyunlarına bakacak olursak; her iki dekor tasarımı da stilize olarak ele alınmıştır. İstanbul Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu oyunda, dekorun renginde -oyuna bağlı kalarak- sanki yanmış bir mekanın yansımasını görmekteyiz. Bu yaklaşımla, oyunun ikinci bölümündeki yangın sahnesi ile bütünleşmektedir. Sahne değişimleri insan gücüne dayanırken aynı zamanda sofita borularına bağlanmış stor perde mantığı ile kumaşlar inmektedir. Diyarbakır Devlet Tiyatrosunda ise dekor değişimi yoktur. Fakat ışık değişimleri ile sahne değişimlerini vermişlerdir.

Ankara Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Vanya Dayı"*, Sivas Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Martı"*, İstanbul Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Üç Kız Kardeş"*, İzmir Devlet Tiyatrosunun hazırlamış olduğu *"Vişne Bahçesi"* oyunlarında *"beyaz Rusya geceleri"* olarak adlandırılan ayın parlaklığı ile birlikte oluşan atmosferi ışık tasarımlarında görmekteyiz. Böylece kullanılan ışık tasarımları dekor-kostüm ikilisini daha fazla ortaya çıkarmaktadır. Sahnelenmiş oyunların dekor tasarımlarında, birebir gerçeği göstermek yerine, dönemin motiflerinin kullanıldığı stilize dekor tasarım anlayışı görmekteyiz. İncelenmiş olan oyunların dekor tasarımları, stilize olmasına rağmen dekor parçaları ve kullanılan mobilyalar döneme daha yakındır. Böylece dekor tasarımlarında izleyenlere dönemi gösteren kostüm tasarımları ve dekor parçaları görmekteyiz. Kostüm tasarımları ise genelde

döneme bağlı kalınarak çizilmiş ve üretilmiştir. Yalnızca İzmir Devlet Tiyatrosunun sahnelemiş olduğu "Vişne Bahçesi" adlı oyunun kostüm tasarımında, diğer oyunlardan farklı olarak, günümüzden de esintiler görmekteyiz.

Yenilikçi tiyatro anlayışı ile birlikte dekor tasarımlarında projeksiyon kullanımı, stilize dekor tasarım anlayışlarıyla; kostüm tasarımlarında günümüzden örnekler görmek farklı bir bakış açısı oluşturmaktadır. Böylece hem klasik hem de stilize edilmiş örnekler görmek Türk tiyatrosu için mutluluk vericidir. Çünkü dünyada sahnelenen tiyatro oyunlarında artık klasik dekor-kostüm anlayışından çıkıp farklı uzamlar oluşturmak için 3D animasyon çizimleri, motor yardımıyla yapılan sahne değişimleri ya da sahne gerçekliği içerisinde 4. boyutu yakalamak için sahne zemini kullanılmadan üretilen dekor tasarımları gibi yenilikçi bir tiyatro anlayışı hakimdir.

Bu tezde, Çehov'un yazar kimliğine değinerek Türkiye'deki Devlet Tiyatrolarında 2000 sonrası sahnelenen uzun oyunlarının sahne tasarımı açısından detaylıca incelenmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda, ele alınan model oyunların sahne tasarımlarında, dönem atmosferinin yaratıldığını, yenilikçi ve klasik unsurların iç içe ve beraber başarıyla kullanıldığını görmekteyiz.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Brockett, Oscar G., Ball, Robert J. (2018). Tiyatronun Temelleri (Mahinur Akşehir). Yayın yeri: Karakalem Kitapevi Yayınları.
- Brockett, Oscar G. (2000). Tiyatro Tarihi (İnönü Bayramoğlu). Dost Kitapevi Yayınları.
- Çalışlar, Aziz (1995). Tiyatro Ansiklopedisi. Yayın yeri: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çehov, Anton Pavloviç (ty). Martı (Leyla Kara). Yayın yeri: Karınca Kitapevi.
- Çehov, Anton Pavloviç (2008). Tek Perdelik 9 Oyun (Yılmaz Gruda). Yayın yeri: Bilgi Yayınevi.
- Çehov, Anton Pavloviç (1997). Teklif (Gaffar Güney). Yayın yeri: Milli Eğitim Basımevi.
- Çehov, Anton Pavloviç (1998). Martı – Vişne Bahçesi (Ataol Behramoğlu). Yayın yeri: Cumhuriyet Basımevi.
- Çehov, Anton Pavloviç (2014). Vanya Dayı (Ataol Behramoğlu). Yayın yeri: İş Kültür Yayınları.
- Çehov, Anton Pavloviç (1970). Üç Kız Kardeş (Ülkü Tamer). Yayın yeri: Kent Yayınları.
- İzmir Devlet Tiyatrosu (2017). 1957'den 2017'ye 60 Yılın Öyküsü.
- Nutku, Özdemir (1985). Dünya Tiyatrosu Tarihi 2. Yayın yeri: Remzi Kitapevi Yayınları.
- Nutku, Özdemir (2001). Dram Sanatı. Yayın yeri: Kabalcı Yayınevi.
- Stanislavski, Konstantin (1995). Reji Defteri (Aziz Çalışlar). Yayın yeri: Mitos – Boyut Yayınları.
- Şener, Sevda (2003). Dram Sanatı. Yayın yeri: Mitos – Boyut Yayınları.

- Şener, Sevda (2017). Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi. Yayın yeri: Dost Kitapevi Yayınları.
- Troyat, Henri (2016). Çehov (Vedat Günyol). Yayın yeri: Alfa Basım Yayınları.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Aktulay, Tuğçe Mine (2010). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türk Tiyatrosu'nda Dekor Kavramı. Yüksek Lisans / Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Anasanat Dalı, İstanbul.
- Canlı, Sema (2010). Anton Çehov'un Tarzı. Yüksek Lisans / Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cevher, Senem (2011). Anton Çehov'un Martı Oyununun İncelenmesi. Yüksek Lisans / Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Medya Holding A.Ş. (1993). "Çehov, Anton Pavloviç". Grolier International Americana. Yayın Yeri: Sabah Gazetesi Yayınevi. Cilt:4, ss 214 - 2015.

3. Elektronik Kaynaklar

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı (t.y.). Erişim: 28.05.2019, https://www.kulturportali.gov.tr/portal/devlet-tiyatrosu
- Devlet Tiyatroları (t.y.). Erişim: 27.05.2019, http://31.145.174.244:8088/userPandtgm/user_home.php
- www.dailymotion.com (t.y.). Erişim: 24.05.2019, https://www.dailymotion.com/video/xljn0t
- www.dailymotion.com (t.y.). Erişim: 24.05.2019, https://www.dailymotion.com/video/xljo09
- www.dailymotion.com (t.y.). Erişim: 24.05.2019, https://www.dailymotion.com/video/xljo0f
- www.mevzuedebiyat.com (t.y.). Erişim: 30.05.2019, https://www.mevzuedebiyat.com/vanya-dayi/

- http://www.wikiwand.com (t.y.). Erişim: 29.05.2019, http://www.wikiwand.com/tr/Devlet_Tiyatrolar%C4%B1_Genel_M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC
- http://www.filozof.net (t.y.). Erişim: 29.05.2019, http://www.filozof.net/Turkce/tiyatro/18806-devlet-tiyatrosu-nedir-kisaca-kurulusu-hakkinda-bilgi.html
- https://forum.meleklermekani.com (t.y.). Erişim: 24.05.2019, https://forum.meleklermekani.com/threads/anton-cehov-kimdir-biyografisi-resimleri-hakkinda-kisa-bilgiler.200033/